

Journal of Universal History Studies

Arkaik Dönem’de Yunan *Symposion* Geleneği ve Kahraman Kültü İlişkisi¹

**The Relation Between Greek *Symposion* Tradition and Heroic Cult in
Archaic Era**

Submission Type: Research Article

Received-Accepted: 11.08.2020 / 25.10. 2020

pp. 213-241

Journal of Universal History Studies (JUHIS) • 3(2) • December • 2020 •

Berna Şirvan

Ege University, Dr., Department of History, İzmir, Turkey

Email: berna_sirvan@hotmail.com

Orcid Number: 0000-0002-7054-3647

Cite: Şirvan, B. (2020). Arkaik Dönem’de Yunan *Symposion* Geleneği ve Kahraman Kültü İlişkisi . Journal of Universal History Studies , 3 (2) , 213-241 . DOI: 10.38000/juhis.779154

¹ This article is analyzed by two reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor/ Bu makale iki hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir.

* In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed/ Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

Öz:

Symposion, Antik Yunan medeniyetini meydana getiren birçok ritüel pratikten biridir. Genellikle ziyafet kültürünün bir parçası olduğu düşünülür. Şarap bu oluşumun merkezinde yer alır. *Symposion*'da şarap tüketimi, içinde birçok unsuru barındıran bir ritüele dönüşmüştür. Toplumsal güç dengelerinin değişimine paralel olarak birçok *symposion* türü ortaya çıkar. Her türün kendine özgü özellikleri vardır. Makalenin amacı, *symposion*'un sahip olduğu özelliklerinin temelinde var olan kahraman kültüne ait izleri ortaya koymaktır.

Antik Yunan'da kahraman kültü, kökeni Myken Dönemi'ne kadar giden ve temelinde kahraman tapınımı olan bir kült sistemidir. Kahramanın aristokratik, savaşçı, cesur, mücadeleci doğasının ve *symposion* betimlerindeki şarap tüketimi kültürünün, Arkaik Yunan *symposion* geleneğinin kökenini oluşturduğu görülmektedir. Kahraman kültürünün Yunan *symposion*'una etkisi, Arkaik Dönem'e ait özellikle lirik şiirler, ikonografik betimlemeler ve arkeolojik sonuçlara dayanan kaynaklarda incelenmiştir. Farklı teoriler birlikte değerlendirilerek, incelenen konu kapsamında olası sonuçlara ulaşılmıştır. *Symposion*'un sadece ziyafetin bir parçası olarak değerlendirilemeyeceği anlaşılmaktadır. *Symposion* boyunca davetliler tarafından uyulması istenen ritüel pratikler, kahraman kültürünün gereği olan birçok uygulamaya sahiptir. Bu yönüyle, *symposion*'un kahraman kültürünün varlığını devam ettirmek ve gücünü arttırmak için kullanıldığı görülmüştür. Bu sonuca *symposion*'un kökeni, Arkaik Dönem içindeki gelişimi, ritüel nesnelere ve pratikler araştırılarak ulaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arkaik Dönem, Antik Yunan, Ziyafet, *Symposion*, *Krater*, Kahraman Kültü.

Abstract:

Symposion is one of the ritual practices Ancient Greek civilization. Wine is in the center of this entity which is generally thought to be a part of feast culture. In *symposion*, consuming wine becomes a ritual with many elements inside. Many different kinds of *symposion* appear in parallel with the changes of social power balances. Each kind has unique characteristics. The aim of this article is to present the signs of heroic cult which are the basic of *symposion*'s characteristics.

Heroic cult in ancient Greek is a cult system which dates back to Mycenaean Period and it is based on heroic worship. It is seen that the aristocratic, fighter and brave nature of the hero and wine consuming culture in *symposion* descriptions form the origins of Archaic Greek *symposion* tradition. The effect of heroic cult to Greek *symposion* has been studied in the resources which are especially based on lyric poems, iconographic descriptions and archeological conclusions of Archaic era. Possible results are reached within the context of inspected subject by analyzing different theories together. It is understood that *symposion* cannot be considered simply as a part of the feast. Ritual practices which are asked to be followed by the guest turing *symposion* have several practices that heroic cult requires. From this aspect, *symposion* is determined to be used to continue heroic cult's existence and enhance its strange. This outcome is accomplished by examining the origin of *symposion*, its improvement in Archaic era, ritual objects and practices.

Key Words: Archaic Era, Ancient Greek, Feast, *Symposium*, *Krater*, Heroic Cults.

1. Giriş

Anlamı "birlikte içmek" olan *symposion* yaygın olarak festival ya da ziyafetin parçası olan bir terim olarak kullanılır (Wecowski, 2014, s. 27, 40). Günümüzde bilinen *symposion* örnekleri, daha çok Geç Dönem antik metinler ve ikonografik çalışmaların anlattıklarına dayanmaktadır. Bu kaynaklardan yararlanan birçok araştırmacı idealize edilmiş davranışların vurgulandığını, *symposion* anlatılarının altında yatan sosyal dinamiklerin gösterilmediğini düşünmüşlerdir (O'Connor, 2015, ss. 99-100).

Symposion yaygın olarak aristokratların içki partisi olarak kabul edilir. Bununla birlikte, tarihsel süreç incelendiğinde tek bir yer ve zamanda ortaya çıkmış bir oluşum olmadığı görülür. Atina'nın hem aristokrasi hem de yurttaşlar gibi farklı sosyo-ekonomik sınıflarına mensup halkın katıldığı askerî, politik ya da kamusal birçok işlevi olan *symposion*'lar dikkat çekicidir (Jones, 2014, s. 236). *Symposion*, antik dünyanın başlıca sosyal kurumlarından biri olmuştur. Toplumsal sınıflar arasında politik görüşlerin ve sosyal sınıfların işareti olarak kullanılmıştır (Burton, 1998, s. 143). Sosyal ve politik kimliklerinin yanı sıra askerî ve dinî amaçlı olarak düzenlenen çeşitli türden *symposion*'lar da vardı. Antik Yunan kültürü ve toplumu içinde önemli bir yere sahip olan *symposion*, festivaller, kült pratikleri ve buna benzer diğer sosyal ve dinî yapılanmalarda olduğu gibi değişim geçirir. Yazılı kaynaklardan elde edildiğine göre, tyranların ve aristokratların düzenlediği *symposion*'lar, elit bir görüntü çizmekteydi. Arkadaşlık, sosyal sınıf ya da politik çıkarlar için az sayıdaki üst düzeyden erkeklerin bir araya geldiği içki partisi *symposion*, M.Ö. V.yüzyıla gelindiğinde bu aristokratik görüntüden uzak, Antik Yunan'ın tüccar ve esnafının, *hoplit* ordusu gibi grupların da düzenlediği bir ritüele dönüşmüştü (Rinella, 2010, ss. 10-11). Floris van den Eijnde, gündelik olmayan şekilde bir grup halinde yeme ve içme hareketlerinin, temelde ziyafet kültürüne dayandığı teorisini hatırlatır (Van den Eijnde, 2018, ss. 60-92). Ziyafet ve *symposion*, tapınaklarda kurban sunmanın sonucu olarak ritüel hareketin dinî bir parçasıdır (Gimatidis, 2011, s. 79). *Symposion*, kişilerarası ilişkiler kurulması, kültürel ve politik düşüncelerin paylaşılması için de önemlidir (Rinella, 2010, s. 11).

Bir üyelikten ziyade, sürekli olarak değişen sosyal bağlar yoluyla *sympotik* konukseverlik yönetilirdi (Comer, 2011, s. 62). Şiirler okunur, oyunlar oynanırdı (Hobden, 2004, ss. 121-122). Koltuklara yaslanıp şarap içilerek, müzik dinleyerek ya da oyunlar izleyerek eğlenilirdi (Res. 1). Arkaik ve Klasik Dönem vazo resimlerinin en çok tercih edilen konulardan biri olan *symposion* (Topper, 2009, s. 3), betimlenen örnekler ve meydana geldiği nitelikleri bakımından Arkaik Dönem Yunan kahraman kültürünü oluşturan birçok ritüel hareketten biridir.

Arkaik Dönem'in aristokrat aileleri, Tanrılar soyundan geldiklerine inanılan antik kahramanların ataları olduğunu iddia etmişlerdir. Amaçları bölgesel kimliklerini güçlendirmek ve bunu kalıcı hâle getirmek olan Arkaik Dönem aristokratları, bu iddiayı meşrulaştırmak için Myken Dönemi kahramanlık epik geleneğini kullanmışlardır. Kendi ataları olduklarını iddia ettikleri Myken Dönemi mezarlarına adaklar sunmaları, Arkaik Dönem'deki kahraman kültürünü meydana getirmiştir (Koiv, 2016, s. 66; Şirvan, 2019, s. 9, 117).

Kahraman kültürünün, birtakım tapınım ritüelleri içeren ve bunun belirli aralıklarla kahraman mezarları ya da kutsal alanları *heroon*'larda gerçekleştirildiği örnekler olması beklenir. Günlük yaşamın doğal akışının ötesinde bazı davranışların belirli aralıklarla tekrar eden bu görüntüsü, ritüel hareketlerden oluşan kült

sistemini oluşturur. Kahraman kültü, ona tapınanların kahramanı onurlandırmak veya ondan korunmak için gerçekleştirdikleri ritüel hareketlerden oluşan kült sistemidir.

Symposion, kahramanı onurlandırma ritüellerinden biri olan ziyafetin parçasıdır. Bazı kahraman kutsal alanlarında yemek odaları vardır (Salapata, 2014, s. 225; Brooner, 1942, s. 135). Bu makalede, bir ritüel hareket olarak *symposion* geleneğinin sadece ziyafetin parçası olmadığı aynı zamanda kahraman kültürünün pratiklerinden biri olduğu ortaya konulmaktadır.

2. Tarihsel Gelişim

a. Kökeni

Kahraman kültüründe, kahramanların en çok betimlendiği sahnelerden biri olan ziyafet ve *symposion* kökeni Myken Dönemi'ne (M.Ö. 1600-1100) kadar gitmektedir. Örnekler Geç Bronz Çağ'ın toplumsal yapısını yansıtmaktadır. Myken Dönemi'nde ziyafetin odaklandığı yer sarayın merkezi *megaron*'du. Ziyafetin sahibi yönetici *wanaks* olurdu (Van den Eijnde, 2018, s. 65) ve hiyerarşik düzen hakimdi. Oturuş pozisyonları, yiyecekler, kaplar birbirinden farklı idi. Kaori O'Connor, Pylos'da (günümüzde Pilos) Myken Dönemi'ne ait ziyafet alanında hiyerarşik olarak kapılarla üçe bölünmüş bitişik alanlardan bahseder (O'Connor, 2015, s. 87). Bulunan metal içme kaplarından anlaşıldığı kadarıyla yüksekten düşük statüye doğru bir sıralanış vardı. Bu hiyerarşik düzenin aksine Homeros'da eşitliğin vurgulandığı küçük grupların eğilimi dikkat çekicidir (Hom. *Il.* 9.195-220). Yiyecekler ortak bir masa üzerindedir ve onurlandırılan kişi dışında yiyecekler eşit olarak bölüştürülür. Yemeğin bölünmesi, dağıtılması gibi konular temelde basit toplumsal özelliklere dayanırdı. Ziyafet grubu küçük olurdu. Grup içi eşitlik vurgusu hakimdi. Homeros destanlarında ziyafetin temel bileşenleri ona göre "et yenilen, şarap içilen, tanrılar için ritüel kurban ve libasyon sunumları"ndan oluşuyordu. Homeros modeli ziyafet "yemek, içmek ve dinlemek-konuşma"nın önemli olduğu üç pratikten oluşur. Bu pratikler kurban ritüeli, ritüel yemeği olan ziyafet (*dais*) ve *symposion* adı verilen yemek sonrası içkidir. Bunlardan *symposion*, kahraman hikâyelerinde ziyafetlerde içmek ve tartışmanın resmileşmiş haliydi. Sosyal dengesizlik ve toplumsal çatışmanın yaşandığı, liderlerin birbirleriyle rekabet halinde olduğu Geç Myken Dönem'i (M.Ö. 1400-1200), vazolar üzerinde "agonistik/yarışmacı motifler" ve "kahraman erkek" görüntüleri şeklinde yansıtmıştır. *Symposion*'lar artık saray tarafından desteklenmiyor, fırsatlar zenginlik sahipleri ve savaş, av, yarışmalarda kişisel başarı kazananlar tarafından sağlanıyordu (O'Connor, 2015, ss. 91-92, 98, 101)². Myken Dönemi'nde sarayın hâkimiyetinde olan *symposion*, Arkaik Dönem'in başlarında (M.Ö. 750-600) aristokrasinin eline geçmişti. Dönemin ikinci yarısından sonra tyranlar ve halktan kimseler de bu gruba dahil oldular.

Antik Yunan'a ait bilinen ilk *symposion* örnekleri Homeros destanlarında geçmektedir. Homeros'daki *symposion* gruplarını savaşçı aristokrat erkekler oluşturur. Liderlerden oluşan bu gruplar eşitlikçi görünümündedir. Buradaki eşitlik, aynı sınıftan oluşan topluluk arasındaki grup içi eşitliktir. Homeros destanlarında, hem masa düzeni ile Myken mirasından etkilenmiş ve bu geçmiş kültür mirasını yansıtmış hem de döneminin aristokratik eşitliğini bu etki ile birlikte kullanmıştı. Eşit paylaşım, karşılıklı yükümlülük, topluluk içinde bireylere saygı ile Yunan ortak kimliğinin oluşumuna zemin hazırlanmıştır. Askeri yönü olan bu aristokratik savaşçı kahraman ziyafet ve *symposion*'ları, *hoplit phalanks* askeri sisteminin doğuşuyla değişir. Özellikle Kleisthenes'in festivaller, takvimler, dîni tapınımlar gibi alanlarda aristokrasinin aşırı harcamalarını azaltan ve gücünü sınırlayan, kamunun haklarını ise güçlendiren reformlarından sonra

² Ziyafetin elit görüntüde olması için bk. Hom. *Il.* 22. 490-499; *Od.* 19. 194-198.

symposion sadece aristokrasinin ayrıcalıklı konumundan çıkmış, halkın da düzenlediği bir gelenek hâline gelmiştir. *Symposion* pratiklerinde kullanılan kapların Atina agorası gibi kamusal alanlarda da bolca bulunması bunu kanıtlar niteliktedir. Buluntular, *symposion*'un aristokratik görüntüsünün yanında kamusal bir nitelik de kazandığını göstermiştir. Murray, Antik Yunan kültüründe *symposion* pratiklerinin açık bir şekilde anlaşıldığı ilk arkeolojik örneklerin M.Ö. VII. yüzyılın sonlarına tarihlenen Korinth *krater*leri, ilk metinsel örneklerin ise Alkman'a ait olduğunu söyler. Bu bakımdan *sympotik* kaplar ve lirik şiir örnekleri konunun anlaşılması bakımından önemli görülmüştür (Murray, 2016b, s. 20; Sherratt, 2014, s. 321)³.

Vazo resimlerinde *symposion* geleneği, M.Ö. VII. yüzyılın ilk yarısında sadece kısmen Eitruria'da rastlanır. M.Ö. VI. yüzyıla gelindiğinde özellikle Korinth'den Antik Yunan *symposion* betimli vazolar ithal edilmeye başlanır. Aynı dönemde artık kadınlar da *symposion*'da görülmektedir. Şarap dolduran çıplak gençlerin aksine kadınlar giyinik betimlenmiştir (Avramidou, 2006, s. 572).

Antik Yunan *symposion*'un ortaya çıkış sebebi ya da sebepleri açık bir biçimde belli değildir. Bazı görüşler iki ihtimali ortaya koymaktadır. Bunlardan ilki savaşçı sınıf arasında birliği güçlendirmek ve onların statüsünü elit olarak kabul etmek için kullanıldığı yönündedir. Bir diğeri M.Ö. VII. yüzyıl sonlarında, Antik Yunan'ın büyük bir bölümünde alkol temelinde şekillenen erkek gruplaşması olan bir tür olarak oluştuğudur. Bu asker sofrası değildir fakat boş zamanın değerlendirildiği bir eğlencedir (Ford, 2002, s. 27). *Symposion*'un kökenini Antik Yunan'ın erken dönem savaşçılar birliğine dayandıran teori, ortaya ilk çıkan sınıflardan olan savaşçıların toplumdan ayrı bir şekilde oluşturdukları ziyafetlerde ve *symposion*'larda toplanarak statülerini ifade ettiklerini ve *symposion*'un böylece ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Bu ziyafetlere katılanlar kendi içlerinde eşit olduklarını kabul ederlerdi (Murray, 2016a, s. 195). Askerî sınıfın ortaya çıkardığı ve şekillendirdiği düşünülen *symposion*'u ilerleyen dönemlerinde sadece savaşçı aristokratların değil aynı zamanda ticaret yapan aristokratların da şekillendirdiği düşünülür (Murray, 2016b, s. 22).

Günümüz araştırmacılarının bazıları, *symposion*'un Yunanistan'da Arkaik ve Klasik Dönem'deki varlığı ve ilk dönemi hakkında kökenini Yakındoğu'ya dayandırsalar da, vazo resimlerini inceleyen Kathryn Topper Antik Yunan'da bunun farklı bir konu olarak görüldüğünü ileri sürer. Ona göre, *symposion* kahramanlık hayatının bir özelliği olarak betimlenir. Arkaik ve Klasik Dönem boyunca ziyafet ve *symposion* sahnelerinde görülen kahraman, çoğunlukla oturmaktan ziyade yaslanmış görünümündedir. Özellikle Herakles ve Akhilleus en çok rastlanan örneklerdir. Yunan sanatında bilinen ilk örnek, Eurytios'un evindeki Herakles'in ziyafetidir. Herakles, Akhilleus'dan daha çok ziyafet veren kişi (*symposiast*) olarak görülür (Res. 2). Herakles'e eşlik edenler de sıklıkla tanrılar özellikle de Dionysos'dur. Bir tür antik mobilya olan *klinai*, kahramanın bulunduğu birçok sahnede yer alır. Odysseus'un sarayında, Pirithoos'un evlilik ziyafetinde tartışan Lapitler ve Kentauraların arasında arka planda görülür (Topper, 2009, ss. 5-6; ARV² 380 no. 171, 1300 no. 1, 613 no. 1).

Myken Dönemi'nde ve Homeros destanlarında masada oturur şekilde anlatılan *symposion*'lar ya dönemin Fenikelilerle olan ticari ilişkileri ya da zaten var olan bir kültür olan kahraman kültürünün bir parçası olarak yaslanılan *symposion* örneklerini yaygınlaştırır. Bu anlayış *kline*, *trapeza* gibi antik mobilya kullanımlarını da ortaya çıkarır.

³ M.Ö. VIII. yüzyıl ortaları ile M.Ö. VII. yüzyıl başları ticaret yoluyla Fenikeliler gibi yeni toplumlarla tanışan Antik Yunan kültürünün doğrudan etkilendiği ve kendini şekillendirdiği dönemdir. bk. Murray, 2016b, s. 21.

b. Arkaik Dönem

Symposion'un Arkaik Dönem'deki gelişiminin genel itibariyle üç aşamalı olduğunu söylemek mümkündür. Aristokratik liderlerin söz sahibi olduğu Arkaik Dönem'in ilk yarısında (M.Ö. 750-600) *symposion*, ziyafet sonrası içkilerin içilmesi ve kahraman hikayelerinin anlatılmasının resmileşmiş haliydi. Özellikle Homeros destanlarından yeni politik sistemin (*polis*) doğuşu ve gelişiminin bunda etkili olduğu sezdirilir (O'Connor, 2015, s. 98). Arkaik Dönem'de *symposion*, ilk dönemlerde kapalı mekanlardadır (*andron*) ve davetliler belirli sayıdadır. *Symposion*'a katılanlar toplumun ileri gelen aristokratlarından oluşur. Şarap, müzik, eğlence, sohbet bir aradadır (Res. 3). Standartlık statüsünü kazandıran *klinai* (koltuk), *trapeza* (masa), *Phalanks* savaş ekipmanı gibi objeler kullanılır (Fehr, 2003, s. 26). Buradaki standartlık toplanan bu aristokratik topluluk içindeki eşitliği amaçlar. Dönemin ikinci yarısından itibaren ise değişen toplumsal yapıya paralel olarak *symposion*'daki bu aristokratik üstünlük tyranların gücünün bir sembolü haline gelir. Sonunda da daha geniş kitlelerin de var olabildiği bir etkinliğe dönüşür. Birçok büyük *polis* festivali ve organizasyonunda topluluklara yemek ve içki sunulan ziyafetler ve *symposion*lar olurdu. Ziyafet, açık havada büyük topluluklara verilir. Bazılarında ise, küçük gruplara odalarda uzanır şekilde sunulması devam etti (Fisher, 2000, s. 362).

Oswyn Murray'ın teorisinden bakıldığında (Ian Morris, Leslie Kurke gibi) *symposion* Arkaik Dönem'in sonlarında kamusal alana yayılıncaya kadar aristokrasinin bir parçasıydı. Kent hayatından çıkan aristokratların özel zevkleri için biraya gelmesiydi. *Symposion*'un sadece bir eğlenceden ibaret olduğu düşüncesinin çok ötesinde bir oluşum olduğu vurgulanıyordu. Ontolojik dünyadan, kent büyük kalabalığından kaçılarak kişiye özel bir dünyada, şarap tüketilerek ve aynı ayrıcalıklı sınıftan kişiler biraraya getirilerek fiziksel ve psikolojik doyuma erişmek olan *symptik* zevke ulaşıyordu (Comer, 2010, s. 353, 373). *Symposion*, Erken Dönem Yunan toplumunun aristokratik kökenli klanlardan oluşan yapısının temel oluşumu olarak görülür (Comer, 2015, s. 236). Bu üstünlük arayışı ve sahip olunan ayrıcalıklı konumun korunması için kahraman atalara başvuruldu. *Symposion*'larda kendi kahraman geçmişlerini hikâye, şiir ve şarkılarla canlı tutuyorlardı. Kahramanlara ait olduğu anlatılan sıra dışı boyutlardaki kapların bir yansıması olan *krater*, oyunlar ve bilmeceler gibi *agonistik* ortamlar kahraman kültürünün bir yansımasıdır. Özellikle aristokrat ve cesur savaşçı epik kahraman bu niteliklerle eşdeğerdir. Bu dönemde Yunanistan'da savaş ve ziyafet arasında yakın bir ilişki vardı. Bu yakınlık muhtemelen ziyafet ve *symposion* geleneklerinin dönemin başlarında savaşçı kahramanlardan oluşan aristokratların hâkimiyetinde olmasından kaynaklanmaktadır. Lider ve asker olan bu aristokratlar, kendi üstünlüklerinin sembolü olan *symposion*'da kendileri gibi kahraman olan atalarının cesaretlerini ve başarılarını anlatıyorlardı. Mersiye, bu savaşçı grup için, onların ziyafetlerinde ortaya çıkmıştı. Savaş ve politik organizasyonlarda grupların birlikte yemesi ve içmesi Klasik Dönem *polis* dünyasına da aktarıldı (Murray, 2016a, ss. 195-196).

Hoplit askeri gücü ortaya çıkıp aristokrasi sınıfı ötesinde güç ve yetki anlayışı genişlemeye başladığında, aristokratlar yemek sonrası verilen küçük elitist içki partilerini ellerinde tutmaya çalıştılar. Bu onların toplumdaki üstünlüklerini korumalarına yardım etmekteydi. Kanepelere yaslanma gibi lüks gelenekler, aristokratik gösterişli hayatın *symposion*'a bir etkisi olarak yorumlanmıştır. En azından Arkaik ve Klasik Dönem Atina'sı için erkeklere özgü görülen *symposion*'da köle kadınların fahişe olarak kullanıldığı da bilinmektedir (Burton, 1998, ss. 146-147). Bu dönemde Yunan aristokrasisi içinde "eşitlikçi" ve "elitistçi" gelenek vardı. Eşitlikçi gelenek kent-devletler tarafından destekleniyordu. Elitistçiler ise yöneticilerdi ve kendilerini tanrılarla ve kahramanlarla bağlantılı görüyorlardı. Eşitlikçiler *iambik* ölçüde yazdıkları ağıt ve

koro lirik şiirleri agora, halk meclisi gibi kamusal alanlarda sergilerlerken elitistçiler *menodik* (tek sesli) ölçüde hazırladıkları lirik şiirleri ile *symposion*'larda ya da *palaestra*'larda idiler (Kurke, 1999, s. 252). Aristokrasiyi savunan elitistçiler karşısındaki eşitlikçilerin bu var olma çabaları, *symposion*'a halk kimliğini de eklemiştir.

Tarihsel ve arkeolojik bilgilerden Geç Arkaik Dönem'de Atina'da *symposion*'a olan katılımında fark edilir derecede bir artış olduğu görülür. Bu sonuca *symposion*'da kullanılan seramik kapların sayısından ulaşılmaktadır. Bu durum, demokrasinin doğuşu ve Attika'daki nüfus artışı ile açıklanmıştır (Lynch, 2012, s. 532). Artık sadece toplumun ayrıcalıklı küçük bir kısmı değil, halktan da geniş çaplı katılımlar vardır. Aristokratik epik ve kurucu kahraman yerini, demokrasinin doğuşuyla birlikte toplulukları birleştiren Theseus kültürüne bırakır.

3. Symptik Terimler ve Symposion Türleri

Symposion konusu kapsamında hem mekânsal hem de ritüel hareketleri tanımlamak için birçok terim kullanılmıştır. Arkeolojik kanıtlara göre, *symposion*'un fiziksel görüntüsünü oluşturan yemek odaları, hem özel evde hem de tapınaklarda olabileceği gibi agora gibi kamusal alanlarda da yer alır ve standart bir düzendedir. Genel görüntüde odalar (*andron*) küçük, uzanan üç koridor boyunca iki ya da üç kanepeler (*kline*) sıralanmış, her bir kanepede bir davetli (erkek) uzanmaktadır. Her kanepenin önünde alçak bir masa (*trapeza*) yer alır. Ortasında şarap kadehi (*krater*) oturtulur. Şarabı dolduranlar genellikle genç erkeklerdir (Stehle, 1997, ss. 213-214).

Symposion'un gerçekleştirildiği yer olan *andron* (Res. 4) adı verilen yemek odaları, Yunan evinde *symptik* içki için ayrılmış alanlardı. Girişin iç kısmındaki bu alandan açık havaya ulaşılabilirdi (Comer, 2011, s. 61). Erkek odası anlamındaki *andron*, erkeğin evin geri kalanından ayrı özel alanıydı ve burada politika, savaş ya da alkol gibi kendi dünyasına ait konularla ilgilenirdi. Bu odalar zenginlerin evlerinin önemli bir parçası olabileceği gibi aynı zamanda Arkaik Dönem'in sonlarında agora gibi kentsel alanlarda da rastlanırdı. *Andron*'larda duvarlar gücü sembolize eden kalkanlar, kılıçlar gibi objelerle süslenirdi (Wecowski, 2014, ss. 30-31). Duvara karşı düzenlenen bir çember şeklinde biçimlendirildiği tahmin edilmektedir. Bu şekilde konuklar arasında karşılıklı iletişim sağlandığı düşünülmektedir (Rinella, 2010, s. 11).

Mobilyalardan üzerine uzanılarak şarap içilen antik koltuklara *kline* (Res. 5), kullanılan masalara *trapeza* denilirdi. Homeros destanlarında masada oturarak icra edildiği bilinen *symposion* zamanla yaslanarak icra edilir hale gelmiş, Arkaik ve Klasik Dönem boyunca kahraman hayatının bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Lüks mobilya kullanımı aristokrasiden gelen kahramanların da bir özelliğidir. Bu türden örneklerde en çok Akhilleus ve Herakles görülür. En bilinen konulardan biri Hektor'un kefaretidir (Topper, 2009, s. 6). *Symposion*'da işleyişten sorumlu kişi olarak seçilen *symposiark*'tı (*symposiarkhos* ya da *symposiarkhēs*). *Symposiark* *symposion*'daki *symptik* kuralların (*symptikoi nomoi*) uygulanmasını sağlardı (Wecowski, 2014, ss. 36-37). Bu bakımdan kahraman kültüründe ritüel pratiklerin işleyişinden sorumlu rahip ve rahibelerin görüntüsünü andırmaktadır. *Symposion*'un temelinde yer alan şarap ritüelinin en önemli objesi olan *krater*, şarabın belirlenen miktarda su ile karıştırılması ve konuklara dağıtılması ritüellerinde kullanılan kaptı. Aynı zamanda, *symposion*'un pratiklerinden biri olan oyunlarda kullanılan *krater*, kahraman kültüründe kahramana ait olması bakımından normalin dışında ölçülerde büyük betimlenirdi. *Kottabos*, kahramanlığın *agonistik* (mücadeleci) doğasının bir yansıması olarak *symposion*'larda davetliler arasında oynanan oyunlardan biridir. İçki kaplarında kalan tortular fırlatılmaya çalışılır (Fehr, 2003, s. 27). Bu hareketlerle, davetliler kahramanların savaşlarda veya başka herhangi bir hikâyede gösterdikleri çabayı canlandırıyorlardı. *Klinai*, *krater* gibi materyaller ve yarışmaya yönelik niteliksel özellikler, *symposion*'daki kahraman kültürü

izleridir. Gösterişli aristokratik yaşam, normalin dışındaki boyutlarda objeler (*krater* gibi), aynı özelliklerdeki bir grup soylu erkeğin birbiriyle sürekli mücadele halinde olduğu hem dostluğu hem de savaşçı özellikleri ön plana çıkarmak isteyen mücadeleciler görüntü kahraman kültürünün başlıca özelliklerindedir.

Symposion ikonografisinde farklı *symposion* türleri dikkat çekicidir. M.Ö. VI. yüzyıl vazo sanatında seçilen bir konu olan *symposion*, yerde uzanılan görüntüsüyle Atina'nın ilk dönemlerindeki kurucularını anlatır ve eşitlikten uzaktır. Vazo üzerinde *symposion* konusu M.Ö. V. ve IV. yüzyılda popüler hale gelmektedir. Ancak sosyal ve politik değişimler Arkaik Dönem'in başlarında sergilenen görüntüden farklı bir anlayışı ortaya koymaktadır. Vazo resimlerinden anlaşıldığı kadarıyla *symposion* "eşitleri toplayan" bir görüntüdür. Arkaik Dönem boyunca aristokratlar arasındaki, dönemin sonlarında hem aristokratlar arasında hem de halkın kendi arasındaki eşitlik vurgulanır. *Symposiast* üstünlük belirten bir konumda değildir. Bu durum, otoktoni ile paraleldir. Bütün yurttaşlar soylu ve eşittir (Topper, 2009, s. 21). *Symposion*'da toplanan gruplar ve *symposion* tipleri tarihsel süreçte özel (arkadaşlar), kamusal (kent kimliği), ritüel (dinî) *symposia* gibi farklı türler olarak sınıflandırılır (Stehle, 1997, ss. 214-215).

Yunan sanatında *symposion*, ilk dönemden itibaren Kahramanlar Çağ'ında (Bronz Çağ'dan sonra Demir Çağ'ından önce) evdeki bir gelenek olarak sunulur. Genellikle ziyafetin devamında gerçekleşen bir ritüel olarak *symposion*, kahraman hayatının bir parçası olarak kabul edilir ve dolayısıyla kült pratiklerinden birini oluşturur. Kahramanların konumu gereği *symposion* da aristokratik bir niteliğe sahiptir. İlk örneklerden olan özel *symposion andron*'larda toplanan az sayıdaki aristokrat erkek tarafından genellikle ziyafet sonrası askeri ve politik konuların konuşulduğu ve kahraman atalarının destansı başarılarının anlatılarak kendi mevcudiyetlerini güçlendirdikleri oluşumdur. Çoğu zaman kendileri de (Herakles'in ziyafeti gibi) kahramandır. Homeros destanlarında masalarda oturarak gerçekleştirildiği anlatılan *symposion* betimlerinin yanı sıra mobilyasız olarak yerde uzanılarak betimlenen örnekler de vardır. Bunlar olasılıkla Atina'nın ilk dönemlerini ve kurucu kahraman atalarını anlatmak için kullanılmıştır.

Kathryn Topper, mobilya olmadan yerde gösterilen *symposion* örnekleri ile Atina'nın erken dönemi arasında ilinti kurar. Kentin erken dönem anlatılarında (M.Ö. 750-600), Atinalıların toprağı ve ilk kahraman ataları dile getirilir. Atina'nın ilk kralı kabul edilen Kekrops'un alt bedeni yılan şeklinde melez statüdedir. Bu betimleme ile yeryüzüyle bağı vurgulanır. Yine Erekhtheus'un doğumunda bulunduğu beşiğin yeryüzüyle ilişkili gösterilmesi de Atinalılar ve toprakları arasında bağ kurmaktadır. Yarı yılan Kekrops ve yeryüzünden doğan Erekhtheus, yeryüzünden aşama aşama kopan "medeniyetleşme" sürecidir ve ilk kentler bu süreçte henüz tamamlanmış değildir. Aynı metaforun, yerde gerçekleştirilen *symposion* için de kullanıldığı düşünülür. Atinalılar "yerde yaslanan *symposion*"un Atina kenti kadar eski bir oluşum olduğunu iddia etmişlerdir (Topper, 2009, s. 22). "Yerde uzanarak *symposion*"un kökeni ve betimleri üzerine yapılan araştırmalarda, bu pratiğin M.Ö. 600'lerde bütün Yunanistan'da yaygın bir hale geldiği görülür. "Yerde *symposion*" Yunanlar tarafından yeniden şekillendirilmiş, önceleri kahramanların betimlendiği cenaze ziyafetleri ve daha sonraları kahramanlaştırılan ölümlerin ikonografilerine dönmüş betimler yeniden yorumlanmıştır. Uzanan erkeğin yanında tahtta oturan bir kadın ve şarapla bir genç eklenir. Klasik Dönem'de cenazedeki rolünün yanı sıra adaklık eşya işlevine sahiptir (Avramidou, 2006, s. 570). M.Ö. VI. yüzyıl sonu V. yüzyıl başında Atina ikonografisinde yerde *symposion* örneklerinin popülerliğinin artması demokrasinin doğuşuyla bağlantılıdır. Atina demokrasisinin otoktoni içinde yasallık aramasının *symposion*'daki yansıması olarak eşitler toplumunun antik oluşumudur. Yerde *symposion* Atina geçmişinin anlatımında saygın bir yer edinir. Sıradan vatandaşa düşman olmaktan uzak olan bu görüntüde, vatandaşlık hakkı vurgulanır (Topper, 2009, s. 23). "Yerde

symposion" ile kahraman ölüyken de gücü olduğu dini statüsüne vurgu olduğu düşünülür. Bu türün M.Ö. VIII. yüzyılda Girit aristokrasisi tarafından Fenikelilerden alınarak adapte edildiği, M.Ö. VII. yüzyılın sonlarında görülmeye başlandığı düşünülmüştür. Gina Salapata, Yunanistan'da "oturur" şeklinde *symposion*'un Mısır ve Yakınoğu etkisiyle geldiğini ve tahtındaki yönetici ve tanrı gibi güç ve otoriteyi temsil ettiğini söyler. Oturarak içmek ona göre, Homeros'da soyluların, kahramanların yaptığı bir hareket olarak anlatılmaktadır (Salapata, 2014, s. 165, 171). Homeros destanlarında anlatılan oturarak *symposion* geleneği, M.Ö. VI. yüzyılda bile antik metinlerde adından söz ettirir (Hom. *Il.* 4. 1-4; *Od.* 6. 309; *Hdt.* 6. 57). Athenaios "oturarak ziyafet" ve kahramanlık hayatı arasında bağ kurmuştur (Ath. 1. 11f-12a, 1. 17f-18a).

Yerde uzanarak gerçekleştirilen *symposion*, medeniyetten uzak bir içiş olarak düşünülmüş, bununla birlikte medeniyete giden süreçte sadece oturuş şekli değil aynı zamanda yemekte mobilya kullanımı konusu da ortaya çıkmıştır (Topper, 2009, s. 22). *Symposion*'un tanımlandığı dönemler, *klinai* olup olmaması gibi etkenlere göre değerlendirilmiştir. Bunlardan biri olan M.Ö. 480'e ait *terracotta* kırmızı figür koçbaşı *rhyton* üzerinde kahramanlar ve krallar, *klinai* olmadan yerde uzanır şekilde *symposion* görüntüsü erken dönem Atina'sı olarak açıklanır (Res. 6). Parçaları kayıp olmakla birlikte, yaslanır pozisyonda *kottabos* oynayan ve müzik dinleyen beş adam açıkça görülür. Onlar *kantharoi*, bardak ve kaplumbağa kabuğundan lyre tutmaktadır. *Kottabos* oynayan sakallı adam Kekrops, sakalsız en genç olan Theseus ile ilişkilendirilir. "Yerde *symposion*", Atina kentinin erken dönem özelliklerinden biri olarak görülür (Topper, 2009, ss. 14-15)⁴. Kral Phineus örneğinde olduğu gibi vazo resimlerde "oturur" pozisyonda ziyafet sahibi az da olsa vardır (Res. 7). Özellikle tekli örnekler ya da tek kişinin öne çıktığı ve ona eşlik eden tapınanların yer aldığı örneklerde çokça görülen at ve yılan motifli betimler kahraman kültürüne ait rölyeflerin belirgin özellikleridir (Murray, 2016b, s. 23).

Kent kimliğinin güçlendiği kamusal *symposion*, M.Ö. V. yüzyıldan itibaren varlığını güçlendirmektedir (Hes. *Op.* 368; Ford, 2002, s. 25). Aristokrasinin güç kaybetmesi ve demokrasinin doğuşuyla birlikte artık kamusal alanlarda halktan erkeklerin de katılabildiği bir ritüel hareket hâline gelmiştir. Cesur ve savaşçı aristokrat kahraman, yerini tüm halkı birleştiren kahramana (Theseus kültürü) bırakmıştır. Aristokrasiden uzaklaşma, *symposion*'a halkın da dahil olması edebî eserlerde "komik *symposion*" olarak tanımlanan türü ortaya çıkarır. Vazo resimlerinde kadın kılığına girmiş erkek betimleri gibi komik unsurları barındıran bu ikonografiler, oturmuş ya da yaslanmış durumda şarap tüketen erkeklerden oluşan geleneksel *symposion* görüntülerinden farklıdır (Jones, 2014, s. 244; Topper, 2009, s. 20; Lissarrague, 1990, s. 11; Aristoph. *Eq.* 85-124). Komik *symposias*'lar *symposion*'daki şarkıları ve kelime oyunlarını değiştirirlerdi. *Skolia* denilen geleneksel Attik "içki şarkıları" nı söylerlerdi (Wilkins, 2000, s. 241). Mersiyeler yerini şarkılara bırakmıştı.

Tapınak ve kutsal alanlarda gerçekleştirilen *symposion*'lar ise, genellikle tanrılara ya da kahramanlara adanan kurbanlarla yapılan ziyafetleri izleyen bir ritüel hareket olarak gerçekleştirilir. Buradaki amaç daha çok dinî yönlüdür. Kutsal olandan veba, kıtlık gibi bir sorundan kurtulmak veya ona/onlara minnettarlıklarını göstermek istedikleri kurban sonrası bunun devamı niteliğinde gerçekleştirilen ritüellerdir. Olasılıkla *symposion*'un bu dinî kökenden ortaya çıktığı düşünülebilir. Erken Demir Çağı ve Erken Arkaik Dönem'de Attika'daki ritüel yemek ve içki içmek üzerine araştırma yapan Floris van den Eijnde, M.Ö. 7. yüzyılın ilk yarısında ziyafet alanlarının (Marathon, Eleusis, Brauron, Thorikos gibi) kutsala ve ziyafet

⁴ *Kline* olmadan da yaslanılarak *symposion* için bk. ARV² 1534 13.

sahibinin tanrılara geçtiği sonucuna ulaşarak (Eijnde, 2018, s. 84) ziyafet ve *symposion*'daki bu dini niteliği desteklemektedir.

4. Ritüel Pratikler ve Kahraman Kültü İzleri

Kökeni Myken Dönemi'ne kadar giden ziyafet ve *symposion*, hem Myken hem de Arkaik Dönem'de bir seremoninin parçası olmuş ve çoğu zaman toplumun ileri gelenleri ile bağlantılı görülmüştür. Toplu yemek gibi toplu içki içmenin de bu kült yapısından özel alana doğru geliştiği düşünülmektedir (Eijnde, 2018, s. 83). Tapınaklar ve kutsal alanlarda düzenlenen ziyafeti takip eden *symposion*, Arkaik Dönem'de önce bölgeyi (Yunanistan) kendi yurdu olarak kabul ettirmek isteyenlerin kurucu kahraman ataları için, daha sonra güçlenen aristokrasi sınıfının bu ayrıcalıklı konumlarını korumak ve güçlendirmek amacıyla aynı geleneği kullandıkları bir ritüele dönüşerek, kült yapısından özel alana doğru geliştiği anlaşılmaktadır.

Symposion'u ritüelleştirilmiş içki partisi olarak tanımlayan Helene A. Coccagna, bunun yetişkin erkek yurttaşlara özgü olduğunu belirtmektedir. Toplu yemek, libasyon, arınma ritüelleri, dualar, tüketilen şarabın *symposiark* tarafından belirlenmesi, müzik ve dans gösterileri, davetlilerin katıldığı oyunlar gibi birçok elementi barındırır. Bunlar *symposion*'un niteliğine bağlı olarak farklı mekânlarda gerçekleştirilebilirdi. Homeros destanlarında anlatılan epik kahramanların yer aldığı bazı ifadelerde *symposion* kralın sarayında olurdu. Ancak örneklerin birçoğu genellikle evin bir bölümü olan *andron* (erkeklerin odası) denilen alanda gerçekleşirdi. Erkeklerden oluşan küçük bir grup davetlileri oluştururdu (Coccagna, 2011, s. 108). Ritüellerde tekdüze uygulanan pratikler yoktur fakat standart görüntüde *symposion* hazırlıkları yemekten sonra masanın ve davetlilerin temizlenmesiyle başlar. Masalar *andron*'a taşınır ve her bir kanepenin önüne yerleştirilir. Su ile karıştırılmış şarabın durduğu kap olan *krater* ortaya çıkarılır. Konuklar yağ ile yağlanır ve yeni çelenkler verilir. Bazen bunlar parfümlü kutsal yağ ile yağlanmış olurdu. Libasyonlar sunulur ve zafer şarkıları söylenirdi. Böylece grup birliği ve dindarlık gösterilmektedir. Zafer şarkılarından sonra, *symposiark* seremonileri yönetecek ve şarabın ne kadar tüketileceğine karar verecek bir kişi seçerdi. Şarap servis edilir, konuklar kanepelere yaslanır ve şarkılar söylenirdi. Giriş niteliğindeki diğer törenleri gerçekleştirirdi. Seramoninin parçası olarak ilk önce üç kere eller yıkanır (Tanrı, olasılıkla Dionysos, *proskynesis* yapmadan önce). Libasyon iki kere gerçekleşirdi. İlkinde su karıştırılmamış saf haldeki şarap kabında (*metaniptris* ya da *metaniptron*) tanrıya libasyonda bulunulurdu. İkinci defada, su ile karıştırılmış şarap ile Olympos tanrılarından biri, bir kahraman ya da kahramanlar ve "Kurtarıcı Zeus-Zeus *Soter*" onuruna libasyonlar sunulurdu. Belli bir noktada hep birlikte zafer şarkısı söylerlerdi. Şarkı çoğunlukla, ölümlülere şifa vermesi ya da onları kurtarması için Apollon'a olurdu. Bu bakımdan, kötülüğe karşı koruyucu bir karakteri de vardı. *Symposion*'un birçok aşamasında, katılımcılara bir anlığına da olsa mutluluk vermek amaçlanıyordu. Bu yönelim, kötülükleri uzaklaştırma ritüelini gerekli kılmaktaydı (Aiskh. Ag. 247; Plut. *Sym.* 176A; Ford, 2002, ss. 31-32; Wecowski, 2014, ss. 38-40).

Bu gruplara en fazla otuz kişi katılabilirdi. Bu sayı *symposion* süreci için gerekli olan *eusebia* (tanrılara saygı), *euergesia* (hazır bulunanların eşitliğine saygı), *heyschia* (grubun huzur ve uyumu) ve *pistis* (güven) için ideal sayıydı. Arkaik Dönem'de yedi kanepeler genellikle tercih edildi. Katılanların sayısının azalması hem samimiyet hem de güvenilirlik (gizlilik) sağlanması açısından *symposion* doğasına uygundur. Bilmeceler ve kelime oyunlarının kökeninin grup içi konuşulan özel dile dayandığı düşünülmüştür (O'Connor, 2015, s. 102).

Odyssesia'da barış zamanlarında birçok ziyafet sahnesinde soylu erkekler bir ziyafette toplanır, içki içer ve müzik dinleyerek eğlenirdi. *Symposion*'un farkı, içki içmenin yemekten (ziyafet) resmi bir şekilde

ayrılmasıdır. Arkaik Dönem boyunca kanepelere yaslanmak gibi birçok yeni pratikler eklenmiştir (Ford, 2002, s. 27). Antik Yunanlar "*dais*" ve "*symposion*" arasında açık bir ayrım yapmışlardır. *Dais*, tanrılar ve ölümlü erkekler için verilen yemektir (ziyafet). Kurban edilen et paylaşılır ve tüketilirdi. *Symposion* ise, toplananlara şarap kadehlerinin bir ritüel hareket olarak belirli aralıklarla doldurulduğu içki içilen kısımdır. Müzik (lir ve flüt) ve şiir *symposion*'un temel unsurlarındandı (Calame, 1999, s. 93). *Dais* ve *symposion*'un temelinde grup içi paylaşım vardı. *Dais*'de kurban edilen et, *symposion*'da libasyon olarak sunulan şarap paylaşılırdı. Bu paylaşımlar dinî bir kökene dayanmaktaydı. Tanrıların ve geçmiş kahraman ataların bu seramonilere katıldıklarına inanılmıştır (Hom. *Il.* 468, 602; 2. 431; 4. 48; 7. 320; 9. 225; 15. 95; 23. 56; *Od.* 8. 98; 11. 185; 19. 425)⁵.

Symposion, hem zaman hem de miktar olarak belirli bir düzene sahiptir. Başlangıçta *symposiark*, *symposion*'un amacına uygun olarak su ve şarap arasında tam bir oran belirlerdi. Antik Yunanlar, şiddete ve deliliğe neden olduğu için şarabı saf haliyle içmiyorlardı. Bu tüketim süresi muhtemelen, içme şeklini ritüelleştirmişti. *Krater*'in dolması ve boşalması ritüel ritmi meydana getiriyordu (Murray, 2016a, s. 197). *Symposiark* kaç kadeh (*krater*) içileceğini ve şarabın hangi oranda su ile karışacağını belirlerdi (Hes. *Op.* 596; Plut. *Sym.* 3.9). *Komos*, içenlerin bu içme sürecinde vardıkları noktayı ifade etmekteydi (Lissarrague, 1990, s. 8, 11). Sarhoşluk kontrolün kaybına yol açsa da sarhoşun şiddeti birçok toplumda ritüelleştirilmiştir. *Symposion* ritüelinin en önemli aşaması sonunda sarhoşluğa ulaşılan zevk (*komos*) olarak düşünülür (Murray, 2016a, s. 198).

Makalede savunulan *symposion* ve kahraman kültü ilişkisini ve *symposion*'da kültürün izlerini anlamak için kahraman tapınımlarında onlara sunulan kurban ritüelleri de incelenmelidir. Arkaik Dönem kahraman kültünde yaygın olan ritüel pratik *thysia* kurbanı sonrası ziyafettir. Bu ritüel daha yakından incelendiğinde, Arkaik Dönem'den Roma Dönemi'ne kadar anlamında yaşadığı değişim görülebilmektedir. Kahramanları onurlandırmak için cenaze ziyafetleri (*peride ipnon*) ve cenaze oyunları düzenlenmesi, kurban ritüellerinin⁶ yeraltı tanrılarına düzenlenen törenlerle benzerlik gösterdiği düşüncesi, ölü kültü ve kahraman kültü arasında bir ilişkinin varlığını da sorgulatmıştır. Bu düşünce, kahramana adanan hayvanın akşam ya da gece saatlerinde alçak sunak ya da çukur (*eskhara*) içinde kurban edildiği ve etinin tamamen yakıldığı (*enagisma*) inancına dayandırılmaktadır. Ancak bu düşüncenin geç dönem kaynaklarına dayandığı anlaşılmıştır. Yunanistan'da Bronz Çağ'dan Hellenistik Çağ'a kadar kurban etinin tapınaklarda düzenlenen ziyafette yenildiği *thysia* kurbanı örnekleri arkeolojik olarak bol miktarda ele geçmiştir (Korinthos kenti agorasındaki *kththonian* mezarda bir sunak ve niş içeren kutsal alan olması ve sunak üzerinde kurban sunmaya işaret eden hayvan kemik ve küllerinin bulunması gibi) kurbanın yakılarak yok edildiği *enagizein* örneklerine çok az (Isthmia'daki Poseidon tapınağında yer alan kahraman Palaimon örneğinde olduğu gibi) rastlanmıştır. Araştırmalar, Arkaik Dönem'den Hellenistik Dönem'e kadar kahramanlara sunulan kurbanların çoğunlukla düzenli olarak içinde yemeğin de olduğu *thysia* kurbanı olduğunu göstermiştir. Bu ritüel Roma Dönemi'nde *eskhara*'nın kullanıldığı ve kurbanın tamamen yakılarak yok edildiği örneklere dönüşmüştür. Buradan hareketle, yeraltı tapınımlarıyla ilişkili görülen kahramanlık kültürünün bu benzerliğini Roma Dönemi ve sonrasına ait metinlerden kazanmış olabileceği anlaşılmaktadır (Ekroth, 2018, s. 312, 315; Ekroth, 1998, ss. 117-118, 128-129; Şirvan, 2019, ss. 103-105, 110-11). Kahraman kültü kurban ritüellerinde, kurban etinin hazırlanması gibi yine önemli bir yere sahip olan bir başka pratik şarap libasyonudur. *Symposion*'da

⁵ *Symposion deipnon*'dan (akşam yemeği) geçiş süreci olarak da görülmüştür. Bk. Wecowski, 2014, ss. 38-40.

⁶ Kahramanlara kurban ritüelleri için bkz. Paus. 2.11.7; 8.14.11; Pi. O. 1.90, 146; 4.65; Plut. *Sol.* 9; *Arist.* 21.

katılımcıların tükettiği şarap, kahraman kültüründe kahramana libasyon olarak sunulmakta ve kahramanın yeryüzü ile olan bağlantısı vurgulanmaktadır (Scullion, 2013, s. 77). Hem *symposion*'da hem de kahraman kültüründe şarap erkeklığın ve gücün sembolü olarak kabul edilir.

Ziyafet ve *symposion*'a gizem ya da dini bir anlam katılıp katılmadığı konusu arkeolojik verilere başvurularda tespit edilmeye çalışılmıştır. Her ne kadar tespiti zor olsa da, bu konuda sunaklar, kült yapıları ve kült heykelleri gibi gizem tapınımına ait ekipmanlar, adak sunuları (tanrılara adananlar), dağın zirvesi, mağaralar gibi alışılmadık konumlar değerlendirilir (Eijnde, 2018, s. 63). *Symposion*'un hangi ritüellerle sona erdiği hakkında çok az bilgi vardır. Geç Dönem kaynakları *symposion*'un tanrılara sunulan libasyonlarla sona ermiş olabileceğini ileri sürmüşlerdir (Wecowski, 2014, s. 40).

a. *Symposion*'un Aristokratik Kökeni

Toplumun elit erkekleri “*kaloi kagathoi*” olarak tanımlanırdı. Bu erkekler, *andron*'larda toplanarak *symposion* düzenleyen kişilerdi. *Symposion*'larda hem kahramanlık hikâyelerinin anlatıldığı hem de kendileri üzerine düşündükleri şiir gösterileri de gerçekleştirirdi (Hobden, 2004, s. 123)⁷. Grubu oluşturanlar kan bağından ziyade arkadaşlık, politik ve askeri birliktelikler gibi sosyal bağlarla birbirlerine bağlıydılar (Stehle, 1997, s. 214)⁸. Hem kurucu kahraman atalar hem de lider ve savaşçı aristokrasi çevresinde Arkaik Dönem'in ilk yarısı boyunca şekillendirdikleri *symposion*'a bu bakımdan aristokratik bir yapı kazandırmışlardı. Gücü ellerinde bulundurmaları onları söz sahibi yapıyordu.

b. *Agonistik* Karakter

Symposion süresince gerçekleştirilen hareketlerden biri, kahraman kültürünün de önemli bir parçası olan ve kahramanlığın mücadelecî yönünün yansıması olarak görülen oyunlardı. Bu durum, çoğu zaman bir görevi (*athla*) ya da yolculuğu (*nostos*) başarılı bir şekilde tamamlaması beklenen kahramanın kahramanlık hayatının mücadelecî doğasından kaynaklanmaktaydı. Bunun bir etkisi olarak *symposion*'da birçok içki oyunu oynanırdı. Pek çoğu denge üzerine kurulmuştu. Kahramanın olağanüstü durumlarda konuyu çözmesi ya da kendi doğaüstü nitelikleri ve insanî yanı arasında denge kurması gibi oyunlarda da davetlilerin bunları sembolize ettikleri düşünülebilir. Yağlanmış şarap tulumunu (*askos*) dik tutmaya çalışmak (*orthos*) (Rinella, 2010, s.13), *kottabos*, bilmeceler, kelime oyunları, sorular gibi (*griphoi*, *ainigmata*, *zēēmata*) (Wecowski, 2014, s. 51) birçok oyun (*agon*) oynanırdı. En çok söz edilen oyunlardan biri olan *kottabos* oyunundan Aeschylos'dan itibaren tragedia eserlerde bahsedilir. Kahraman kültüründe kahramanın zarar verici öfkesini yatıştırmak ya da kahramanın askeri veya başka bir konudaki yardımını almak amacıyla her yıl kurbanlar sunulan atletizm ve binicilikle ilgili oyunlar düzenlenmiştir (Van Wees, 2006, s. 370)⁹.

c. İçmek

Şarabın su ile karıştırılarak içime hazırlandığı ve katılımcılar tarafından tüketildiği kap olan *krater*, şarabın dağıtımının başlangıç noktasını oluştururdu. *Krater*, şarabın saf hâliyle içilmesini engellemesi ve bu sayede herhangi bir aşırılığı önlemesi bakımından medeniyeti temsil ediyordu. *Symposiark*, genelde soldan sağa doğru kabı elden ele gezdirirdi. Şarabın yanında “*tragemata*” denilen hafif yiyecekler sunulurdu (Rinella,

⁷ Anadolu'nun batısında *symposion* ve aristokrasi için bk. Baughan, 2011, s. 26.

⁸ M.Ö. V. yüzyılın sonlarına kadar Atina'da *symposion*'daki politik gruplar için Thukydides *hetaireiai* ifadesini kullanır. bk. Thuk. 3.82.6.

⁹ Antik Yunan'daki bütün büyük atletizm oyunlarının kahramanlar onuruna düzenlenen cenaze oyunlarına dayandığı düşünülmüştür. Kahramanlar onuruna her yıl yarışmalar düzenlemek kahramanlara özgü bir tapınım yöntemi idi. Onlar bu yolla ölen kahramanın cenaze törenini tekrarlıyorlardı. Bk. Hdt. 1.167, 5.38.

2010, s. 13). *Krater*, önemli bir statü objesiydi. Kendi dengi grubu içindeki kişisel üyeliği ve grup içindeki eşitliği gösteriyordu. *Symposion* dışındaki şarap tüketimlerinde *skyphoi*, *oinochoai* gibi objeler de kullanılırken, *symposion*'da *krater* kullanılırdı (Eijnde, 2018, s. 84). Alkol tüketimi burada belirli hareketleri belirli sayılarda tekrar eden bir ritüele dönüştürülmüştü. İçme kapları olarak kadehlerin Kahramanlar Çağ'ında önemli kabul edildiği düşünülmektedir. Sıradan ölümlülerden fiziken de farklı olarak büyük ve güçlü olduğuna inanılan kahramanların, bu inancın bir gereği olarak büyük kadehleri olduğu anlatılır¹⁰. Boiotia'da M.Ö. VI. ve V. yüzyıla ait 0.50 m'den uzun yüksekliği olan *kantharos*'lar bulunmuştur. Alışılmışın dışındaki bu boyutlar kahraman dünyasıyla ilişkili kabul edilmiş, kahraman kutsal alanları olan *heroon*'larda minyatür *kantharo*' ele geçmiştir. *Kantharos*, Dionysos'un da karakteristik özelliklerinden birisidir ve kahraman dünyasına yakındır (Salapata, 2014, s. 172). Arkaik Dönem vazo resimleri ikonografisinde normal boyutlardan daha büyük ölçülerdeki içki kaplarının şarap içmekten ziyade ritüel libasyonlarda kullanıldığı düşünülmüştür (Wecowski, 2014, s. 42)¹¹.

d. Şarap ve Dionysos Kültü

Tanrıların içkisi ve insanlara acılarını unutturan hediyesi olarak görülen şarap, Antik Yunan'da oldukça yaygın ve değerlidir (Eur. *Bakch.* 375-385). Faydalı olan şarap aynı zamanda, kontrol edilmesi gereken bir güç olarak da görülür. Şarap, medeniyet ve vahşilik arasında bu iki ucun dengelenmesi olarak düşünülmüştür (Lissarrague, 1990, s. 3, 5). İlyada ve Odyssea'da şarap besin değeri ve kuvvetlendirici özelliği nedeniyle değerli kabul edilmiştir. Libasyonlarda da kullanılan şarap, arkadaşlık ve dostluk bağını kuvvetlendirici olarak görülür. Arkeolojik kanıtlar, Arkaik Yunan dünyasında içki kültürünün oldukça yaygın olduğunu göstermiştir (Papakonstantinou, 2012, s. 4)¹². Homeros'da "şarap içmek" erkeklikle bağlantılı görülen sosyal bir harekettir. İçme kapları da oldukça değerli, tanrılara hediye olarak sunulan nesnelere. Ziyafet ve içki, geçmişteki kahramanlara özgü alışkanlıklar olarak görülmüştür (Salapata, 2014, s. 171). *Symposion*, güvenli şarap tüketiminin ritüelleştirilmiş şekliydi. *Symposion* yoluyla alkol tüketimi, içmenin medenileşmesi olarak yorumlandı. Zira şarap, saf haliyle (*akratos*) değil su ile karıştırılmış (*kekramenos*) şekliyle içiliyordu. Libasyonda sunulması dinî, dostluk ve grup kimliğini güçlendirmesi sosyal nitelikler kazandırmıştı (Corner, 2015, s. 234; Liddell ve Scott, 1846, s. 54, 747). Şarap, birden fazla anlama gelen bir içkiydi ve oyunlarda bu anlamlar sezdirilirdi. Şarap olan oyunların birçoğunda, içki için kullanılan kap *krater* aynı zamanda oyun için kullanılan bir obje de olurdu. Kulplu olan bu kaplar sırasıyla içenler tarafından hareket ettirilirdi. *Krater*, konukseverliği (*ksenia*) sembolize ediyordu. Aynı zamanda deniz ve deniz yolculuğu ile de bağlantılı görülmüştür. Oyunlar üzerinden şarap, deniz, deniz yolculuğu ve *symposion* birleştirilmiştir (Shanks, 1996, s. 163)¹³.

Şarap tüketiminin ritüelin odağında olması ve birçok aşamasında katılımcılara bir anlığına da olsa mutluluk vermeyi amaçlaması, onun Dionysos kültü ile bir bağının var olup olmadığı konusunu düşündürmüştür. Vazo resimlerinde, kadın tapınanlarıyla birlikte Tanrı Dionysos'un betimleri M.Ö. VI.

¹⁰ Herakles için bk. Ath. 11.469; Nestor için bk. Hom. *Il.* 11.637.

¹¹ Yemekten ayrı bir bölüm olarak "içmek" için bk. Hom. *Il.* 1.469-471.

¹² Homerik dünyada et beslenmeden daha fazlasını ifade ediyordu. Para öncesi ekonomide hayvancılık standart bir değeri ifade ederdi ve et sürüyü büyütme ve kesme ihtiyacını karşılayan ekonomik bir alt yapıydı. Ayrıca et tüketimi, dini bir yan anlama da sahipti. Benzer durum, şarap tüketimi için de geçerliydi. Bk. Hom. *Od.* 9.105-567. Buradaki tüketim, toplumun liderleri ve kurucu üyeleri ile toplum ve tanrılar arasında iletişim kuruyordu. Bk. Hom. *Il.* 1.312-317; 2.402-432; 3.267-302; 7.313-323; 19.249-268; Eijnde, 2018, ss. 60-61.

¹³ Ritüel konukseverlik *ksenia* ve kahramanlık kültü ilişkisi için bk. Hom. *Il.* 20. 349. Birçok epik kahramana ait mezar ya da *heroon*'un deniz kıyısında olduğu anlatılmıştır. Bk. Hom. *Il.* 7.86; Hom. *Od.* 12.11. Akhilleus ve Patroklos'un mezarı Hellaspont hâkimiyetinde denize uzanan burun üzerinde bk. Hom. *Od.* 24. 80-84; Agamemnon'un mezarı Mısır kıyısında bk. Hom. *Od.* 4. 580-585.

yüzyılın başlarına tarihlenir. Ancak açıkça bir kült hareketi gözlenemez. Betimlerde dikkat çeken görüntü Tanrı Dionysos'un sarhoş olarak kendinden geçmiş (*ekstatik*) halde dans etmesidir. İçki kaplarının üzerinde Tanrı Dionysos betimi, *symposion* ve Dionysos kültü arasında bir bağın varlığını sorgular. Ancak aradaki farkı anlamak için kadehlerde betimlenen içen kişiye odaklanılmalıdır. Burada *symposion* ve Dionysos kültü arasında bir bağın olduğu varsayıldığında, *symposion*'un şarap tüketimi ve sarhoşluk bakımından aşırılığının doruk noktasına ulaştığı son aşamasında olması beklenir. Fakat *symposion*'da bu aşırılık ve kendini kaybetmenin tersine sürecin sonuna kadar kontrolü kaybetmemek hedeflenir. Şarap hem belirlenen ölçüde su ile karıştırılmakta hem de miktarı sınırlandırılmaktadır (Osborne, 2007, ss. 46-47). Bu açıdan Dionysos kültüründe törenin sonunda olması istenen katılımcıların kendinden geçme hâli (*ekstazi*) ile tezat oluşturur (Osborne, 2007, s. 211). Ayrıca, *symposion*'un ayrıcalıklı aristokrat yapısının tersine Dionysos tapınımına katılanlar sosyal adaletsizliğe karşı çıkmak için ritüellerde kendilerinden geçerek kontrollerini kaybederlerdi. Dionysos kültüründe amaç, toplumda ayrıcalıklı bir konum elde etmek yerine bu konumdakilere karşı çıkmaktır (Şirvan, 2013, ss. 119-120). Bununla birlikte, Dionysos'un şarap tanrısı olması simgesel etkilerinin görülmesine olanak tanımıştır. Dionysos'a atfedilen simgelerden olan içki için kullanılan boynuz *keras*, aynı zamanda M.Ö. VII. yüzyıl sonu VI. yüzyıl başlarına tarihlenen özellikle Korinth ve Attik vazo resimlerinde *symposion* davetlilerinin kullandığı objeler olarak da görülür. M.Ö. VI. yüzyılın ortalarına gelindiğinde içki boynuzu, antik Yunan'da aristokrat ziyafetin simgesi hâline gelmişti (Baughan, 2011, s. 33; ARV² 146 no. 2).

e. Şiir, Destan ve *Skolion*

Arkaik *symposion*'un önemli özelliklerinden biri şiir gösterileridir. Savaşlardaki kahramanlıklar anlatılarak askerî hayata hazırlık (*askesis*) yapılır (Murray, 1991, ss. 94-95). Arkaik Dönem şiirinin çoğunu *symposion*'lardaki gösterimlerde ortaya çıkan *symptotik* türdeki bu şiirler oluşturmaktadır (Papakonstantinou, 2012, s. 8). Alkæus, Anakreon, Theognis ve Solon, dönemin bu türden şiirler yazmış önde gelen kişileridir (Calame, 1999, s. 93)¹⁴. M.Ö. VII. yüzyılda ağıt, *symptotik* şiirin en önemli formlarından biri haline gelmiş ve ana konusunu savaş oluşturmuştur. Arkhilokhus, Callinus, Mimnermus, Solon askerî *symptotik* şiir türünde ün kazanmışlardır. Şiirlerde yalnızca eski kahramanlar anılmaz, aynı zamanda benzer *kleos* (edebî ölümsüzlük) kazanma isteği vurgulanır (Murray, 1991, ss. 96-97). Tür olarak ağıt seçilmesi doğaçlama yapılabilmeye olanak tanınması bakımından tercih edilmiştir. Kahraman ataların övüldüğü şiirler ve mücadeleci özelliği yansıtan bilmeceleri yanıtlamak gibi, *symposion* şarkıları (*skolion*) da grubun ortaklaşa katılımını gerektiriyordu (Stehle, 1997, s. 222). *Symposion* şarkıları, kahraman şarkıları denilebilecek türü ortaya çıkardı ve geliştirdi. Kahraman hikâyeleri anlatıldı (Hom. *Od.* 4. 15-18; 9. 5-10; 13. 26-28; 17. 358; 22. 351-352). *Symposion*'da lirik şiir sergilenirdi. Arkadaşlık ve savaşla ilgili meziyetler, kahramanlık hikâyeleri anlatılarak övüldü¹⁵. Seramik içki kapları üzerindeki figürlerle birlikte değerlendirildiğinde *symposiark* yoluyla “erkeklik ve diğerlerinden farklı olma/özgünlük (*oios, mounos*)” ile “kendini kontrol etme ve aşırılık” durumunun ortaya konduğu görülür (Hobden, 2004, s. 135)¹⁶. Bu meziyetler, kahramanda olması beklenen özelliklerdir. Cesur olması, kimsenin üstesinden gelemediği işleri başarması, kendisine verilen üstünlük sağlayıcı yeteneklerini kontrol edebilmesi ve tüm bu özelliklerinin neden olduğu içinde bulunduğu toplumda yalnız kalması durumuyla baş edebilmesi gerekmektedir (Calame, 1999, s. 93).

¹⁴ M.Ö. VI. yüzyılda Atina, Megara ve Mytilene *symptotik* şiirleriyle dikkat çeken kentlerdi. bk. Calame, 1999, s. 33.

¹⁵ Aristoph. *Wasps* 1197-1198; Plut. *Cim.* 9.2.

¹⁶ Bir kahramanın en önemli özelliklerinden biri “yalnız” oluşudur. Bu yalnızlık eşsizliğe yakın oluşun ifadesidir. Bk. Hom. *Il.* 11. 405-406, 417, 467; 12. 41; 15. 611; 17. 94, 472; 20. 188; 22. 456; 24. 453-456; Hom. *Od.* 2. 365; 3. 217; 12. 297; 15. 386.

5. Toplumsal, Askerî ve Politik Yaklaşım

Antropolojik olarak değerlendirildiğinde, erken dönem Yunan savaşçıları büyük bir organizasyondan ziyade, temelde bir erkek grubunu barındırıyordu. Kaori O'Connor, bütün toplumlarda erkeklerin oluşturduğu gruplarda, gruba ait kültürel pratiklerin geliştiği özel alanların oluşturulduğuna dikkat çeker. Gruptaki erkekler arasında, yarışmalarda ya da savaşlarda gösterdikleri başarılarla gruplar arası üstünlük mücadelesi yaşanır. Gruba katılma ya da çıkarılma dinamikleri güce dayanır ve bu süreçler gizlidir. Kadınlar, çocuklar ve yabancılar bundan uzak tutulur. Erkek üstünlüğü, grubun kahramanlığı ve grubun bir üyesi olmak kutlanır. Grup tüm toplumu temsil ettiği gibi kendi içinde de gruplar bulunabilir. Vurgu üyeler arasındaki güçlü bağ içindir. Tanrılar ve atalar bunlara katılabilir ya da onaylarının alınması için çağrılabilir. Ziyafet düzenlenir, müzik, dans, yarışmalar olurdu. Anlamını sadece grup üyelerinin bildiği dil ya da kelimeler kullanılırdı. Amaç, düşünceleri ve değerleri genç nesillere yayarak birlik ve kimlik oluşturmaktır. "Ait olma" ve "bir olma" duygusu teşvik edilirdi. Toplumun gücünü temsil eden bu gruplar, kurban ziyafetleri, özel ziyafetler ve *symposion*'a model oluşturmuş olabirdi (O'Connor, 2015, ss. 100-101). *Symposion*'a katılan genç erkekler kentin değerlerini korumayı ve devam ettirmeyi, yurttaş olmayı, birlikte yeme ve içme kültürü ile gerçekleştiriyorlardı. Hem kahraman kutsal alanları *heroon*'larda hem de *symposion*'larda toplumsal gruplar biraraya getirilerek bu şekilde grup bilinci geliştirilmiştir (Kearns, 1990, s.68, 78).

Symposion'un toplumun elitlerine özel olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. *Symposion*'un ortaya çıkışını aristokratik savaşçılara dayandıran görüş (Murray, 2016a, s. 195), *symposion*'un M.Ö. V. yüzyılın sonuna kadar Atina'nın elit grubuna ait olduğunu ileri sürmektedir. Kullanılan mobilyalar, ekipmanlar, şarap, aristokratik şarkılar bu grubu toplumun diğer kısmından ayrı tutmaktadır. Olasılıkla dini gruplar tarafından kutsal amaçlarla düzenlenen ritüeller, Arkaik Dönem'in sosyo-politik gelişmelerinin bir sonucu olarak farklı gruplar tarafından güç elde etmek için kullanılmaya başlandığında bu grupların aristokratik özelliklerini kendi niteliklerine katmıştı. *Symposion*'un bu ayrıcalıklı gruplarla sınırlı olmadığını savunan düşünce, kazılarda ortaya çıkan Yunan evlerinde *symposion*'ların yapıldığı *andron*'ların sade evlerde de bulunduğunu, kent festivallerinin bazılarının *symposion*'ları içerdiğini ileri sürse de, aristokratik kökene dayandıran düşünceye göre, Atina'nın yoksul halkı içkilerini ticari *kapēleia* dan alırlardı. Bunlar Atina Agorası gibi ticari olan yerlerde bulunurdu. Bu türden anlatılar daha çok dönemin sonlarına tarihlenen Aristophanes'in yazdığı gibi "komik" türden antik metinlerde geçmektedir (Wilkins, 2000, s. 206). Bu durum, kamusal *symposion*'ların ortaya çıktığı dönemi ifade ediyor olabilir. Halkın dahil olduğu örnekler olsa da kökeni aristokratik bir konuma dayanır. M.Ö. IX.-VII. yüzyılda zengin üst sınıfı oluşturan aristokratlar için "aristoi" ya da "agathoi" terimi kullanılırdı. *Aristoi* aristokratları, *kakoi* halkı ifade ederdi. Aristokratik ideal olan "aretē" (üstünlük) sahibi olduklarına ve bunun onlara doğuştan verildiğine inanyorlardı. Bu üstünlük zenginlik, varlık olarak kabul edilirdi. Politik ittifak ve bireysel bağlılık, kan bağı olmadan fakat benzer bir güç ile bağlılık sağlayan aristokratik konukseverlik "ksenia" yoluyla gücünü elinde tutardı. *Ksenia*, kahramanların hikâyelerinde çokça karşılaşılan bir konudur (Hom. *Il.* 20. 349). Bir aristokrat geleneği olarak *ksenia*, yabancıların katılımıyla bir yemeği paylaşmak, onlara ya bu sosyal grupla ittifak içinde olduklarını ya da bir fırsat tanıdığını gösterirdi. Bu dönem toplumunda sadece aristokratik liderler ve savaşçılar (*aristoi*) büyük ziyafetler, kurbanlar, yarışmalar, oyunlar düzenlemeye kaynak sağlayabilirdi ve yine davetlileri de onlardan olurdu. Liderler ziyafetleri zenginlik ve güçlerini sergilemek, otoritelerini güçlendirmek ve ittifaklar kurmak için kullanırlardı. Savaşçılar ise bu yolla itibarlarını arttırmayı amaçlarıydı (Wecowski, 2014, s. 20, 24, 91)

Askerî konular ve politika, Arkaik Dönem *symposion*'unda en çok konuşulan konular olurdu (Papakonstantinou, 2012, s. 11). Homeros destanlarında ziyafet ve *symposion*, savaş zamanlarında savaşa hazırlık yapılan alanlar olarak da gösterilir (O'Connor, 2015, s. 92). Askerî *symposion*'un gelişimi incelendiğinde kökeninin Homeros destanlarındaki askerî birliklere dayandığı görülür. Askerî elit grup, birlikte yemek yeme pratikleri yoluyla kurulmuş ve tanımlanmıştır. Bu etkinlikler, toplum tarafından kabul edilmiş ve teşvik görmüştür. Çünkü bu grup savaş zamanlarında, toplumu savunma hizmeti verecek olan askerî birlikleri oluşturmuştur. Toplumda soylular ve soylu olmayanlar arasındaki ilişki açıkça tanımlanır. Ancak *hoplit* ordusunun ortaya çıkışı askerî düzendeki bu aristokratik üstünlük anlayışını değiştirdi. Halka sadakat daha önemli hale geldi ve bu dönüşüm bunu ortaya koyan bu ilk neslin ağır/mersiye şiiirlerinde de kendini gösterdi. Aynı dönemde, Yunanistan'da *symposion*'da doğu kültürünün etkileri de görülüyordu. *Symposion*'un, "geleneksel aristokrat" görüntüsünden uzaklaşarak halk etkinliği görüntüsü geliştirdiği düşünülmüştür (Murray, 1991, s. 99).

Aristokratik savaşçıların (*aristoi*) ziyafetlerdeki sosyal üstünlüğü ve ayrıcalığı *polis*'in gelişimiyle azaldı. Homeros aristokratik savaşçıların (*aristoi*) yerini *polis* hoplit ordusu aldı. *Aristoi*, statü ve güçlerini desteklemek için spor ve atletizm oyunlarını organize etmeye başladılar. *Aristoi* tarafından sahnelenen kahraman hikayeleri, artık kamu için sivil kişiler tarafından anlatılıyordu. Aristokratik *symposion*'ların yaşadığı bu değişim sivilleşmeyi başlattı. Sıradan insanı yok sayan *aristoi*'nin kahramanlık mitleri, kendi grubu içindeki eşitliğe vurgu yapıyordu. *Polis*'in ortaya çıkışı ve güçlenmesi, *demos*'un (halk) önemi ve eşitliği fikrini geliştirdi. Kamusal amaçlı toplu ziyafetler ve *symposion*'lar yaygınlaştı (O'Connor, 2015, ss. 105-108).

Antik Yunanistan'da askerî gruplar içinde alkol, arkadaşlığı güçlendirici olarak görülmüştür. İçki paylaşım ritüeli ve grup birliğinin sağlanması düşüncesini antropolojik çerçevede inceleyenler, çoğu antik toplumun alkolü gerçekte alkole bağlı sorunlardan uzak olarak kullandıklarını düşünmektedirler. Alkol kullanımı, sosyal ve ritüel koşullar içinde gerçekleşmiştir (Murray, 1991, s. 85)¹⁷.

Şiddet ve benzeri olaylara olanak tanıyan *symposion* yönetime karşı eğilimler ve casusluk hareketleri için ideal bir yer olarak görülmüş, tyranlar için korku oluşturmuştur. Bu normal dışı hareketler, özellikle kişisel tanrılara tapınanların dini aktivitelerini gerçekleştirdiği *thiasoi* ve *orgeones* gibi özel ve yerel oluşumlarda görülür. Zaten var olan bu dinsel birlikler ve onlarla birlikte ikincil kahramanlara tapınım Klasik Dönem'de artarak devam etmiştir. Grupların merkezindeki hareket, kamusal yemek *deipnon* ve devamında *symposion*'dur. Bu kahraman kültürünün arketipi (ilk örnek) Herakles kültüdür ve *symposion*'larda suç işleyen davranışların ilk örneğini oluşturmaktadır. Kötü davranışlar ve sarhoş şiddeti, bu kahraman arketipine ihtiyaç duyar. En erken *symposion* sahnelerinden biri olan Eurytos'un sarayındaki Herakles ziyafetinde, Herakles Eurytos'un oğlunu öldürmüş, sarayını tahrip etmiş, kızı Ioe'yi kaçırmıştır. Hem arkeolojik hem de edebi kaynaklarda *symposion*'daki Herakles miti, şiddet hikayesidir (Murray, 2016a, s. 200). Yaslanır pozisyonundaki görüntüler de, diğer kahramanlardan daha çok Herakles ve Akhilleus yoluyla verilmiştir. Bu durum gösterişli aristokrat gücün temsili olarak yorumlanır. Herakles tanrılarla ve krallarla yemek yemektir. Akhilleus'un görüntüsü ise daha farklıdır ve "kefarete" (fidye) konusu altında görülür. Başarılı kahraman (Akhilleus) ve oğlunun matemini tutan kederli kahraman (Priamos) arasındaki zıtlık vurgulanır (Res. 8). Akhilleus'un profilinde, Arkaik Dönem sanatçılarının kahraman dünyasını karakterize ederken oryantalist etkileri yüklediği düşünülmüştür (Topper, 2009, ss. 6-8; Hom. *Il.* 24. 468-676). Burkhard Fehr'e göre, Arkaik Yunan sanatında *symposiast* olarak tanrılardan sadece Dionysos, kahramanlardan sadece Akhilleus ve Herakles, kaderleri ve

¹⁷ Alkolün savaşçıları tarafından kullanımı için bk. Plat. *Leg.* 1.637D, 639D.

kişilikleri ile ortak bir yana sahiptir. Şarap tanrısı Dionysos Geç Arkaik Dönem vazolarında birçok yerde *kline*'ye uzanmış şekilde *symposion*'da betimlenir ve insanların acılarını alarak onlara şarapla hayatlarına sevinç verdiği inandırılır (Res. 9). M.Ö. VI. yüzyılda onların diğer tanrı ve kahramanlardan daha çok betimlenmesinin nedeni, *symposion*'un erkeğin hayatının mutlu olduğu zamanlar olarak görülmesinden kaynaklanmaktaydı (Fehr, 2003, ss. 23-25).

Sonuç:

Antik Yunan toplumunda güçlenen sınıflar, diğerlerine karşı üstünlük kurmak istediklerinde özellikle geçmişlerini övmüşler ya da tanrılar veya kahramanlarla bir bağ kurmuşlardır. Bunları yaparken de şiir, destan, şarkı gibi sözlü ve yazılı edebiyatı güçlü tutmuşlar, bu geleneklere dinî bir boyut kazandırarak ritüel pratiklere dönüştürmüşlerdir. Bu pratiklerinden biri de *symposion*'dur. Çoğunlukla ziyafetin (*dais*) devamı niteliğindeki bir seramoni olarak değerlendirilen *symposion*, toplumsal değişimlere bağlı olarak farklı nitelikler kazanmıştır.

Dini amaçlarla biraraya gelen grupların tapınaklarda düzenlediği ritüeller, Arkaik Dönem aristokratlarınca Myken kökenli kahramanlık anlayışına dayandırılarak yeniden düzenlenmiştir. *Symposion* geleneğinin özünde yer alan kurban ve libasyon odaklı dini nitelikler buraya dayanmaktadır. Arkaik Dönem boyunca politik ve sosyo-ekonomik dinamiklerin değişimine bağlı olarak hem *symposion* hem de kahraman kültü farklı nitelikler kazanmış, değişik toplumsal grupların çıkarlarına hizmet etmiştir. Arkaik Dönem'in başlarında kurucu ve mitolojik kahramanlar Kekrops ve Erechtheus örnekleriyle betimlenen "yerde *symposion*" vardır. Dönemin ortalarında aristokrasinin beslediği ayrıcalıklı toplumsal sınıfları temsil eden çoğunlukla Akhilleus ve Herakles örnekleriyle epik kahramanın övüldüğü "yaslanılan *symposion*" görülür. Bu elit topluluklar zenginlikleri nedeniyle *aretē*, konukseverlik nedeniyle *ksenia* sahibidirler. Dönemin sonlarında demokrasinin etkisinde halka ait komik unsurları da barındıran Attika'yı birleştiren kahraman Theseus ve kültü etkisinde "kamusal *symposion*" ortaya çıkmıştır. Kapalı alanların yerini açık alanlarda halktan kalabalık gruplar almaya başlar. Sonunda da halkın eline geçer. Epik aristokrat cesur kahramanın yerini, geniş kitleleri bir araya getiren halkın istekleri için ulusal kahraman Theseus ve kültü ele geçirir. Theseus, kent kimliğini güçlendirmiştir.

Hem ziyafet hem de *symposion*, temelde "ait olma" ve "bir olma" duygusunu teşvik etmektedir. Anlamı "bölmek, paylaşmak" olan *dais* ve "birlikte içmek" olan *symposion*, grubu ya da toplumu bir arada tutan sosyal bir bağ görevi görmüştür. İkisi arasında ayırım yapılsa da ortak noktası "eşitleri toplayan" yapısıdır. Dinî bir kökene dayandırılarak tanrıların, kahraman ataların bunlara katıldığına inanılmıştır. *Symposion* yoluyla kurucu kahraman ataların *kleos*'ları canlı tutulur ve kahraman kültü varlığını devam ettirir. *Symposion* ve kahraman kültü birbirini beslemiş, bunu ilk kullanan aristokratların çıkarları korunmuştur. *Symposion*, kahraman kültünde olduğu gibi sosyal ve politik üstünlük için kullanılmıştır. *Symposion*'da kahraman kültünün benimsenmesi ve şiirlerle, şarkılarla, *agonistik* oyunlarla güçlü tutulmasının sebeplerinden biri bu ortak çıkar olabilir. Kahramanlar her ritüel oluşumda güç, üstünlük ve çıkar kazanma aracı olarak görülmüştür. Arkaik Dönem'in sonlarına doğru *symposion*'daki aristokrat görüntü değişse de, hedef çıkarların korunması olduğundan kamusal istekler de bu çıkarlara benzer olur. Ziyafetin üç pratiğinden (kurban ritüeli, ritüel yemeği ziyafet, yemek sonrası şarap) *symposion*'un tapınaklarda kurban sunmanın sonucu ritüel hareketin bir parçası olarak ortaya çıktığı düşünülür. *Symposion*'lar tapınak ve kutsal alanlarda tanrı ve kahramanlardan yardım istemek ya da minnettarlık için de kullanılmıştır. Bu nedenle, Arkaik Dönem'de *symposion*'un bu kült yapısından özel alana doğru yöneldiği düşünülmüştür.

Antik gizem kùltlerinden biri olarak değerlendirildiğinde, kahraman kùltünde diğer kùltlerde olduğu gibi yaygın bir şekilde sembolizmin kullanıldığı gùrùlmektedir. Kahramanların sahip olduğu anlatılan ve onları hatırlatan sembollerini, gùç ve yönetim temalı, erkeklik yönü ağır basan özelliklerini kahraman kùltünü önemli bir yere koyan *symposion*'larda görmek mümkündür. Bu sembollerden biri olan *krater*, kahramanlara özgü olduğu için büyük ebatlarda olur ve şarap tüketimi esnasında odanın ortasında ritüelin merkezinde yer alırdı. Ziyafet ve şarap Arkaik Dönem'in özellikle ilk yarısında kahramanlara özgü gùrùlmüştür. Davetlilerden ölçülü olunması beklentisi de, kahramanın kahramanlık hayatı boyunca dengeli olması ve kontrolünü koruması isteğini yansıtmaktadır. *Symposion*'larda katılımcıların oynadığı oyunlarda, savaşıçı kökenli olan kahramanın hem bu kökeni dolayısıyla hem de (savaş, yolculuk, mitolojik işler gibi) birçok görevi tamamlamak zorunda oluşunun getirdiği mücadelecı doğasını görmek mümkündür. Bu beklenti, farklı birçok oyunla giderilir. Oyunlar bu özellikler kapsamında hem denge kurucu hem sorun çözücü olurdu. Geçmiş ataları ve kendi kahramanlıklarını anlatarak yüceltmek ve bu yüceliği pekiştirerek devam ettirmek için, dönemin en güçlü iletişim araçlarından biri olan sözlü edebiyata başvurulmuştur. Lirik türdeki şiirler, kahramanın önemli karakteristik özellikleri olan *kleos* (edebî ölümsüzlük) kazanma, özgün olma nedeniyle yalnızlık (*oios* ve *mounos*) gibi nitelikleri vurgulardı.

Symposion'da şarabın etkisiyle *komos*'a ulaşan kişinin, kontrollü sarhoşluğu yaşadığında hem kendi hayatındaki başarıları anlatarak o anları tekrar yaşadığı hem de şarkılarla o coşkulu anlarda övünerek andığı kahramanın bir anlamda kendisi olduğu düşünülebilir. Kahramanın yeryüzü ile olan bağlantısını vurgulayan şarap, bu yolla *symposion*'daki davetli ile kahraman arasında bağlantı kurmak için bir araca dönüşmüştür.

Kısaltmalar

Attic Red-Figure Vase-Painters : ARV²

bakınız : bk.

Çeviren: Çev.

Editör: Ed.

Editörler: Eds.

fragman : fr.

Resim : Res.

Volume : Vol

Kaynakça

Antik Kaynaklar

- [1] Aiskh. *Ag.* (=Aiskhylos, Agamemnon) Kullanılan Metin ve Çeviri: Agamemnon, Libation-Bearers, Eumenides, Fragments. Translated by H. W. Smyth. Cambridge 1926.
- [2] Aristoph. *Eq.* (=Aristophanes, Equites) Kullanılan Metin ve Çeviri: The Complete Greek Drama. Ed. Eugene O'Neill. Vol. 2. New York 1938.
- [3] Aristoph. (=Aristophanes, Wasps), Kullanılan Metin ve Çeviri: Clouds, Wasps, Peace. Edited and Translated by Jeffrey Henderson. Cambridge 1998.
- [4] Ath. (=Athenaios) Kullanılan Metin ve Çeviri: The Deipnosophists. Or Banquet Of The Learned of Athenaeus. Translated by Henry G. Bohn. London 1854.
- [5] Eur. *Bakkh.* (=Euripides, Bacchae) Kullanılan Metin ve Çeviri: Bacchae. Iphigenia at Aulis. Rhesus. Edited and translated by David Kovacs. Cambridge 2003.
- [6] Hdt. (=Herodotos) Kullanılan Metin ve Çeviri: Tarih. Çev. Müntekim Ökmen. İstanbul 2012.
- [7] Hes. *Op.* (=Hesiodos, Opera et Dies/İşler ve Günler) Kullanılan Metin ve Çeviri: Theogony, Works and Days, Testimonia. Edited and translated by Glenn W. Most. Cambridge 2018.
- [8] Hom. *Il.* (=Homeros, İlyada) Kullanılan Metin ve Çeviri: İlyada. Çev. A. Erhat-A. Kadir. İstanbul 2016.
- [9] Hom. *Od.* (=Homeros, Odysseia) Kullanılan Metin ve Çeviri: Odysseia. Çev. A. Erhat-A. Kadir. İstanbul 2016.
- [10] Paus. (=Pausanias) Kullanılan Metin ve Çeviri: Description of Greece. Translated by W. H. S. Jones. Cambridge 1918 .
- [11] Pi. *O.* (=Pindar, Olympian Odes) Kullanılan Metin ve Çeviri: Olympian Odes. Pythian Odes. Edited and Translated by W. H. Race. Cambridge 1997.
- [12] Plat. *Leg.* (=Platon, Leges/Laws) Kullanılan Metin ve Çeviri: Laws. Translated by R. G. Bury. Cambridge 1926.
- [13] Plat. *Rep.* (=Platon, Republic) Kullanılan Metin ve Çeviri: Republic. Edited and Translated by Chris Emlyn-Jones, William Preddy. Cambridge 2013.
- [14] Plat. *Sym.* (=Platon, Symposium) Kullanılan Metin ve Çeviri: Lysis. Symposium. Gorgias. Translated by W. R. M. Lamb. Cambridge 1925.
- [15] Plut. *Sol.* (=Plutarkhos, Solon) Kullanılan Metin ve Çeviri: Plutarch's Lives. Vol. I. English Translated by B. Perrin. Cambridge 1914.
- [16] Plut. *Arist.* (=Plutarkhos, Aristides) Kullanılan Metin ve Çeviri: Plutarch's Lives. Vol. II. English Translated by B. Perrin. Cambridge 1914.
- [17] Plut. *Cim.* (=Plutarkhos, Cimon) Kullanılan Metin ve Çeviri: Plutarch's Lives. Vol. II. English Translated by B. Perrin. Cambridge 1914.
- [18] Plut. *Sym.* (=Plutarkhos, Symposium) Kullanılan Metin ve Çeviri: Moralia. Vol. III. Translated by P. A. Clement-H. B. Hofflett. Cambridge 1969.
- [19] Thuk. (=Thukydides) Kullanılan Metin ve Çeviri: History of the Peloponnesian War. Translated by C. W. Simith. Cambridge 1919.

Modern Kaynaklar

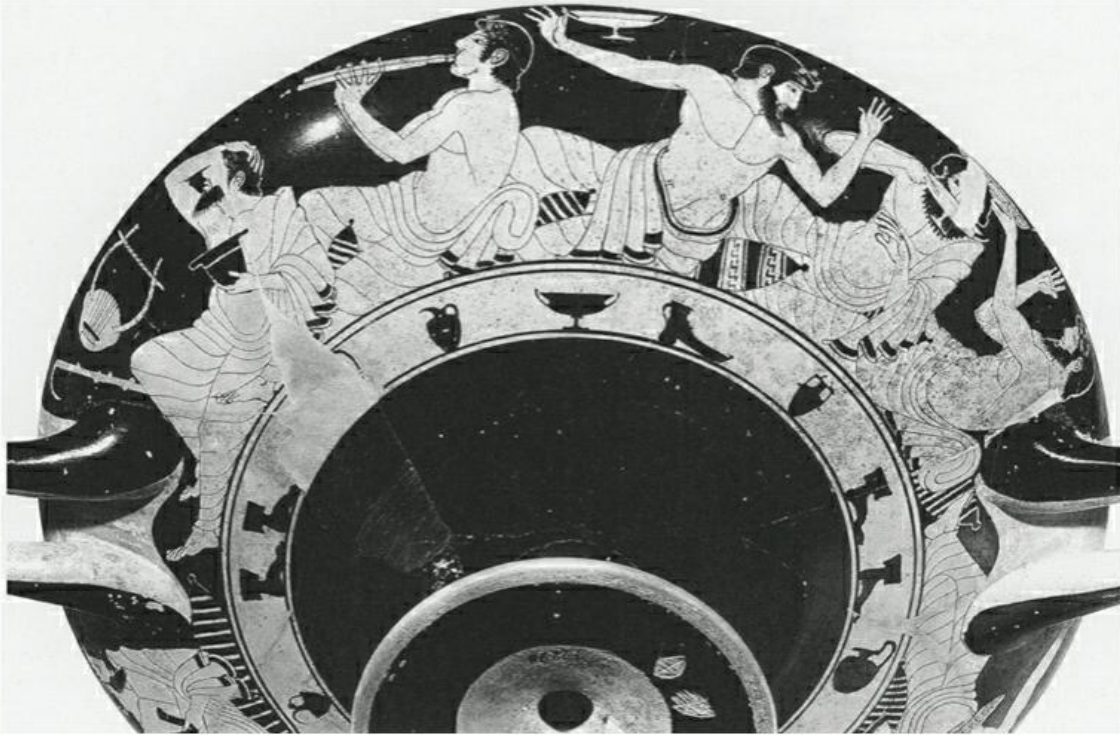
- [20] Avramidou, Amalia(2006), "Attic Vases in Etruria: Another View on the Divine Banquet Cup by the Codrus Painter", *American Journal of Archaeology*, Vol. 110, (565-579).
- [21] Baughan, Elizabeth P.(2011), "Sculpted Symposiasts of Ionia", *American Journal of Archaeology*, Vol. 115, (19-53).
- [22] Beazley, John Davidson(1963), *Attic Red-Figure Vase-Painters*, Oxford University Press, Oxford.
- [23] Brooner, Oscar(1942), "Hero Cults in the Corinthian Agora", *Hesperia*, Vol. 11, (128-161).
- [24] Burton, Joan(1998), "Women's Commensality in the Ancient Greek World", *Greece&Rome*, Vol. 45, (143-165).
- [25] Calame, Claude(1999), *The Poetics of Eros in Ancient Greece*, Princeton University Press, Princeton.
- [26] Coccagna, Helene. A.(2011), "Embodying Sympotic Pleasure: A Visual Pun on the Body of an Auletris", *Greek Prostitutes in the Ancient Mediterranean 800 BCE-200 CE*, Eds. A. Glazebrook, M.M. Henry, The University of Wisconsin Press, Wisconsin, (106-121).
- [27] Comer, Sean(2010), "Transcendent Drinking: The Symposium at Sea Reconsidered", *Classical Quarterly*, 60.2, (352-380).
- [28] Comer, Sean(2011), "Bringing the Outside In: The Andron as Brothel and the Symposium's Civic Sexuality", *Greek Prostitutes in the Ancient Mediterranean 800 BCE-200 CE*, Eds. A. Glazebrook, M. M. Henry, The University of Wisconsin Press, Wisconsin, (60-85).
- [29] Comer, Sean(2015), "Symposium", *A Companion to Food in the Ancient World*, Eds. John Wilkins, Robin Nadeau, Wiley-Blackwell, (234-242).
- [30] Ekroth, Gunnel(1998), "Altars in Greek Hero Cults: A Review of the Archaeological Evidence", *Ancient Greek Hero Cult Practice From the Archaeological Evidence*, Proceedings of the Fourth International Seminar on Ancient Greek Cult, Swedish Institute at Athens 1993, (117-130).
- [31] Ekroth, Gunnel(2018), "Holocaustic Sacrificies in Ancient Greek Religion and the Ritual Relations to the Levant", *Change, Continuity and Connectivity: North-Eastern Mediterranean at the turn of the Bronze Age and in the Early Iron Age*, Eds. L. Niesilowski-Sapano, M. Wecowski, Philippika, Harrassowitz Verlag, (308-326).
- [32] Fehr, Burkhard(2003), "What has Dionysos to do with the symposion?", *Pallas*, Vol. 61, (23-37).
- [33] Fisher, Nick(2000), "Symposiasts, Fish-Eaters and Flatterers: Social Mobility and Moral Concerns in Old Comedy", *The Rivals of Aristophanes: Studies in Athenian Old Comedy*, Eds. D. Harvey, J. Wilkins, The Classical Press of Wales, (355-396).
- [34] Ford, Andrew(2002), *The Origins of Criticism: Literary Culture and Poetic Theory in Classical Greece*, Princeton University Press, Princeton.
- [35] Gimatzidis, Stefanos(2011), "Feasting and Offering to the Gods in Early Greek Sanctuaries: Monumentalisation and Miniaturisation in Pottery", *Pallas*, Vol. 86, (75-96).
- [36] Hobden, Fiona(2004), "How to be a Good Symposiast and Other Lessons From Xenophon's Symposium?", *Proceedings of the Cambridge Philological Society*, Vol. 50, (121-140).
- [37] Jones, Gregory S.(2014), "Voice of the People: Popular Symposia and the Non-Elite Origins of the Attic Skolia", *Transactions of the American Philological Association*, Vol. 144, (229-262).
- [38] Kearns, Emily(1990), "Between God and Men: Status and Function of Heroes and Their Sanctuaries", *Le Sanctuarie Grec*, Geneve, (65-100).

- [39]Koiv, Mait(2016), "Basileus, tyrannos, polis: The Dynamics of Monarchy in Early Greece", *De Gruyter*, 98 (1), (1-89).
- [40]Kurke, Leslie(1999), "Ancient Greek Board Games and How to Play Them", *Classical Philology*, Vol. 94, (247-267).
- [41]Liddell, Henry George ve Scott, Robert(1846), *A Greek-English Lexicon: Based on the German Work of Francis Passow*, Harper&Brothers Publishers, New York.
- [42]Lissarrague, François(1990), *The Aesthetics of the Greek Banquet: Images of Wine and Ritual*, Princeton University Press, Princeton.
- [43]Lynch, Kathleen M.(2012), "Drinking and Dining", *A Companion to Greek Art*, Eds. T. J. Simth, D. Plantzos, Wiley-Blackwell, (525-542).
- [44]McNiven, Timothy(2014), "The View From Behind the Kline: Symposial Space and Beyond", *Athenian Potter and Painters III*, Ed. John H. Oakley, Oxbow Books, (125-133).
- [45]Murray, Oswyn(1991), "War and the Symposium", *Dining in a Classical Context*, Ed. William J. Slater, The University of Michigan Press, (83-104).
- [46]Murray, Oswyn(2016a), "Violence at the Symposium", *The Topography of Violence in the Greko-Romen World*, Eds. W. Riess, G.G. Fagan, The University of Michigan Press, (195-206).
- [47]Murray, Oswyn(2016b), "The Symposium Between East and West", *The Cup of Song: Studies on Poetry and the Symposium*, Oxford University Press, (17-27).
- [48]O'Connor, Kaori(2015), *The Never-Ending Feast: The Anthropology and Archaeology of Feasting*, Bloomsbury, UK.
- [49]Osborne, Robin(2007), "Projecting Identities in the Greek Symposium", *Material Identities*, Ed. Joanna Sofaer, Blackwell Publishing, (31-52).
- [50]Papakonstantinou, Zinon(2012), "A Delight and a Burden (Hes. Sc. 400): Wine and Wine-Drinking in Archaic Greece", *Ancient Society*, Vol. 42, (1-32).
- [51]Polinskaya, Irene(2013), *A Local History of Greek Polytheism: Gods, People and the Land of Aigina 800- 400 BCE*, Brill, Leiden.
- [52]Rinella, Michael A.(2010), *Pharmakon: Plato, Drug Culture, and Identity in Ancient Athens*, Lexington Books.
- [53]Salapata, Gina(2014), *Heroic Offerings: The Terracotta Plaques from the Spartan Sanctuary of Agamemnon and Cassandra*, University of Michigan Press, Ann Arbor.
- [54]Scullion, Scott(2000), "Heroic and Chthonian Sacrifice: New Evidence from Selinos", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, Bd.132, (163-171).
- [55]Shanks, Michael(1996), *Classical Archaeology of Greece: Experiences of the Discipline*, Routledge, London.
- [56]Sherratt, Susan(2004), "Feasting in Homeric Epic", *Hesperia*, Vol. 73, (301-337).
- [57]Stamatopoulou, Zoe(2019), "Women, Politics and Entertainment in Plutarch's Symposium of the Seven Sages", *Illinois Classical Studies*, Vol. 44, (209-230).
- [58]Stehle, Eva(1997), *Performance of Gender in Ancient Greece: Nondramatic Poetry in Its Setting*, Princeton University Press, Princeton.
- [59]Şirvan, Berna(2013), "Dionysos Kültü", *Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, Sayı: 143, (113-122).
- [60]Şirvan, Berna(2019), *Arkaik Dönem Eski Yunan Dünyasında Kahramanlık Kültü*, Ege Üniversitesi, İzmir, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

- [61] Topper, Kathryn(2009), "Primitive Life and the Construction of the Sympotic Past in Athenian Vase Painting", *American Journal of Archaeology*, Vol. 113, (3-26).
- [62] Van den Eijnde, Floris(2018), "Power Play at the Dinner Table: Feasting and Patronage Between Palace and Polis in Attica", *Feasting and Polis Institutions*, Eds. Floris van den Eijnde, Josine H. Blok, Rolf Strootman, Brill, (60-92).
- [63] Van Wees, Hans(2006), "From Kings to Demigods: Epic Heroes and Social 750-600 BC", *Ancient Greece From the Mycenaean Palaces to the Age of Homer*, Eds. Sigrid Deger-Jalkotzy, Irene S. Lemos, Edinburg University Press, (363-379).
- [64] Wecowski, Marek(2014), *The Rise of the Greek Aristocratic Banquet*, Oxford University Press, Oxford.
- [65] Wilkins, John(2000), *The Boastful Chef: The Discourse of Food in Ancient Greek Comedy*, Oxford University Press, Oxford.

EKLER

Res. 1 : Tapper, 2009, s. 4

Kırmızı figür *kylix* üzerinde *symposion* betimi

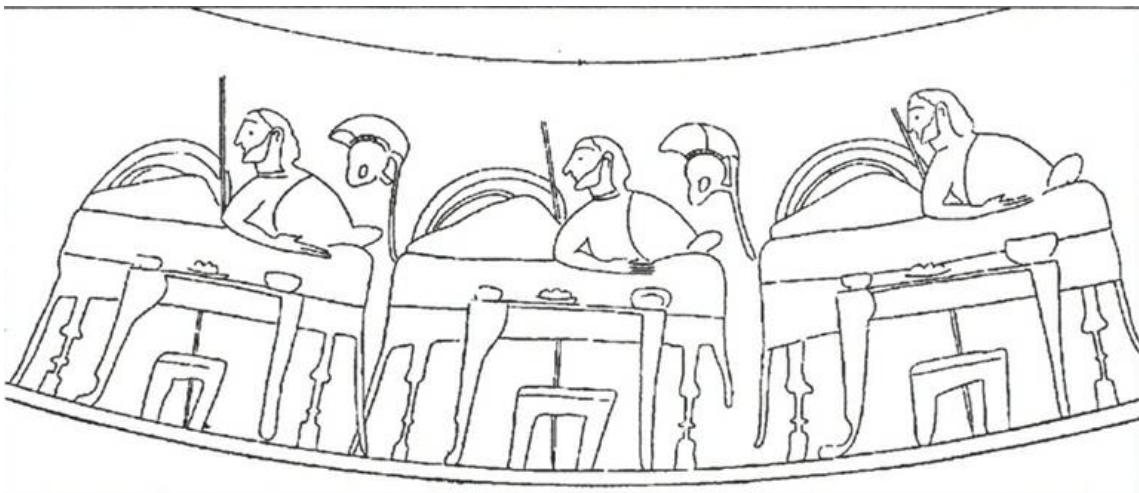

Res. 2 : Fehr, 2003, s. 33

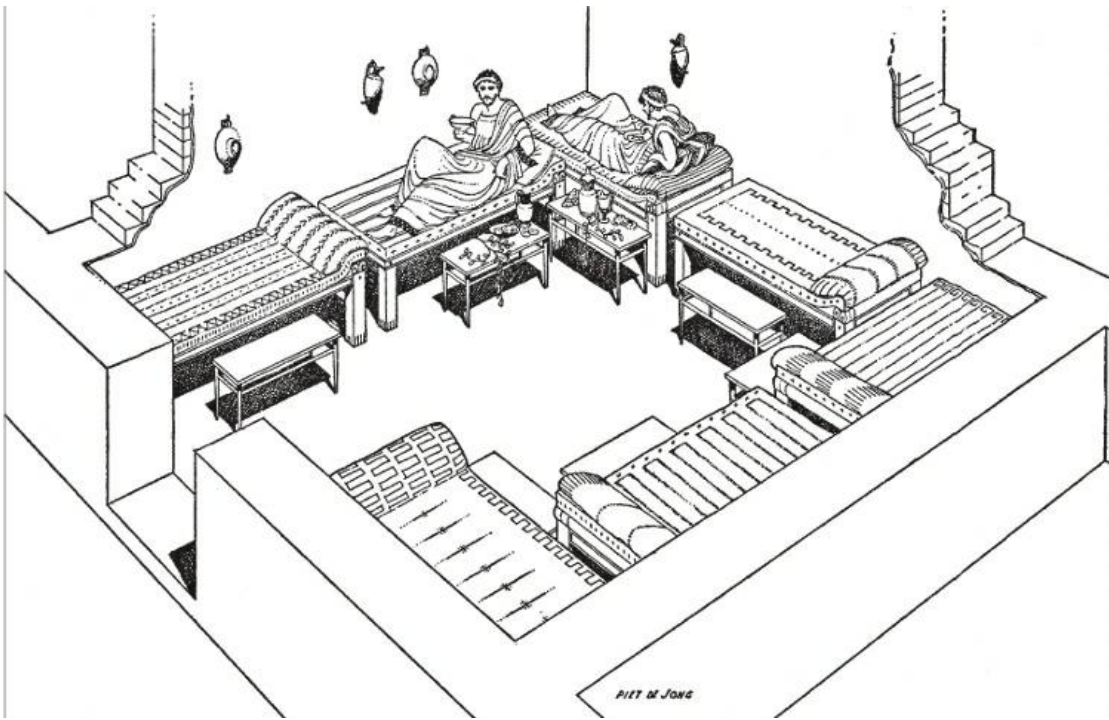
Geç Arkaik Dönem'e ait siyah figür *amphora* üzerinde Herakles ziyafeti

Res. 3 : Fehr, 2003, s. 35

M.Ö. 6. Yüzyıl başlarına ait Korinth vazo üzerinde *symposion*

Res. 4: McNiven, 2014, s. 127

Atina Agorası Güney Stoa'da *andron*-Canlandırım

Res. 5 : McNiven, 2014, s. 126

Attik kırmızı figürlü kap (M.Ö.485-480)

Res. 6 : Tapper, 2009, s. 11

Kırmızı figür koçbaşı rhyton (M.Ö. 480), Atinalı kahramanlar ve krallar *symposion*'u

Res. 7: Tapper, 2009, s. 15

Kırmızı figür *amphora*, Kral Phineus ve Harp

Res. 8: Fehr, 2003, s. 32.

Geç Arkaik Dönem kırmızı figür kap, Hektor'un kefareti. *Kline* üzerinde Akhilleus, Hektor'un ölü bedeni yerdedir.

Res. 9 : Lissarrague, 1990, s. 98

Kırmızı figür krater (M.Ö. 510). *Symposion* sahnesinde krater üzerinde siyah siluetli Dionysos betimi.